

KMETIJE NA ŠENTVIŠKI PLANOTI IN V TREBUŠI

FARMS ON THE ŠENTVIŠKA GORA PLATEAU AND AT TREBUŠA

DRAGO MEZE

IZVLEČEK

UDK 631.111(23)(497.12 Tolminsko) :911 = 863

911:631.111(23)(497.12 Tolminsko) = 863

Kmetije na Šentviški planoti in v Trebuši

Studija obravnava naravnogeografske razmere in socialnoekonomsko stanje 219 aktivnih kmetij v 13 naseljih na jugovzhodu tolminske občine in predstavlja nadaljevanje lani objavljene študije o hribovskih kmetijah v sosednji idrijski občini (Meze, 1987).

ABSTRACT

UDC 631.111(23)(497.12 Tolminsko) :911 = 20

911:631.111(23)(497.12 Tolminsko) = 20

Farms on the Šentviška Gora Plateau and at Trebuša

The treatise deals with the natural geographic conditions and socio-economic state of the 219 active farms which exist in thirteen settlements to the south-east of the Tolmin community. This treatise represents a continuation of the last year published study on the mountain farms in the neighbouring Idrija community (Meze, 1987).

Naslov — Address

Dr. Drago Meze, znanstveni svetnik
Znanstvenoraziskovalni center
Slovenske akademije znanosti in umetnosti
Geografski inštitut Antona Melika
Novi trg 5
61000 Ljubljana
Jugoslavija

1. UVOD

Ko je bila lani za tisk pripravljena študija o hribovskih kmetijah v idrijski občini (Meze, 1987), naj bi bile vanjo vključene tudi kmetije na Šentviški planoti in v bližnji Trebuši, čeprav so že v območju tolminske občine. Naravno-geografsko bi Šentviško planoto (v nadaljevanju Planota, ime, ki se čedalje pogosteje sliši tudi med domačini) uvrstili k idrijskim planotam, to je, ostankom planot obakraj Idrijce (Meze, 1987, 9), delno pa tudi Trebušo, ki je na razčlenjenem severozahodnem podaljšku Vojskarske planote. Ker obe imenovani regiji še nista bili dokončno raziskani, ju ni bilo mogoče vključiti v že pripravljeno študijo v letu 1987, zato jo zdaj posebej objavljamo.

Na celotnem obravnavanem območju je bilo raziskanih 219 še aktivnih kmetij, razen teh pa še pet polopuščenih, ki so v seznamu kmetij posebej imenovane. Kmetije so združene v 13 naseljih, od katerih jih je 11 na Planoti, in osmih krajevnih skupnostih (KS). Po številu raziskanih aktivnih kmetij je na prvem mestu Gorenja Trebuša, tri manj so na Ponikvah, z enakim številom pa sledita Dolenja Trebuša in Pčine. Najmanj še aktivnih kmetij je v Gorskem Vrhu (tri), opuščenih je pa tam kar 11, kar je procentualno največ na vsem obravnavanem območju (tabela 9); visok delež znanih opuščenih kmetij je, kot bomo videli kasneje, še v Dolenji in Gorenji Trebuši, na Šentviški Gori in v Bukovskem Vrhu.

Kot v sosednji idrijski občini tako smo tudi v obravnavani pokrajini zajeli v raziskavo vse kmetije, ki se skladajo z našo sprejeto in tudi že uveljavljeno metodologijo (Meze, 1980 a; 1987, 9). Močno razgiban in intenzivno razčlenjen relief tudi kmetijam, nižjim od 600 m, ne daje možnosti priprave kmetijskega zemljišča z naklonom, manjšim od 20 %, oziroma 11,4 %, zato so tudi vse nižje kmetije tako v Dolenji Trebuši kot v Ročah uvrščene med hribovske (glej karto 1). Izjema sta le Podcerkovnik in Mežnar v Spodnji Trebuši z naklonom kmetijskega zemljišča, ki je manjši od 11,4°, oziroma 20 %, in sta vključeni k ostalim kmetijam Spodnje Trebuše, vendar povprečnega stanja tamkajšnjih kmetij bistveno ne kvarita. So pa, sledeč sprejetim smernicam, izločene kmetije z manj kot 10 ha skupne posesti, če niso zakonsko zaščitene. Na karti 1 je zajeto tudi območje vasi Slap ob Idrijci, ki je bilo prvotno v načrtu raziskave. Pokazalo pa se je, da ima večina tamkajšnjih kmetij kmetijsko zemljišče v ravnici Idrijce, z izjemo kmetije Lazna v višini 533 m na strmem levem pobočju Idrijce. Lazno smo zato tudi zajeli v obravnavo, ostalih kmetij na Slapu pa ne.*

* Ker Lazna, kot edina kmetija na Slapu, ni posebej prikazana v tabelah in na karti 2 in 3, navajamo na tem mestu osnovne podatke. Kmetija je malo nad cesto Bača pri Modreju-Čepovan v višini 533 m, s skupno posestjo 26 ha, od tega 9 ha gozda s skromnim etatom (7 m³ listavcev). Na kmetiji živijo 68-letni gospodar, 60-letna žena in 24-letni zaposleni sin. Redijo 6 goved. Imajo traktor in kosilnico. Hiša je nova, zgrajena po potresu. Imajo lasten vodovod. Kmetija je potemtakem polčista in z negotovim nasledstvom.

Seznam kmetij po krajevnih skupnostih in naseljih; kmetije so označene z domačimi imeni.

KS Gorenja Trebuša

Gorenja Trebuša. Aktivne kmetije:* Zabrdar, Makuc (Makc), Franc, Čibéj (tudi Ostrožnik), Martin, Sojčer, Korénovše, Sinkovc, Zelenkar, Eržen, Ostrožnik, Štefanovc (»na Brdu«), Prajz, Žerovc, Maklájč, Hlipovc, Skok, Tišler, Micka, Renko, Ščura, Lažinar, Mrcín, Berginc, Riže, Pršjak (Šjak), Krt, Zrčin-(ajše), Šoštar, Grad, Kovas, Logar (Prdenjšak). Aktivna kmetija Bendija, 977 m, z domom tik na meji idrijske in tolminske občine, a z zemljiščem na obeh straneh, spada upravno k Vojskemu, št. 84, torej v idrijsko občino. Pri obdelavi tamkajšnjih kmetij (Meze, 1987) ni vključena, zato jo ločeno od drugih omenjam na tem mestu. Je čista kmetija in razdeljena med dva brata, katerih družini živita na kmetiji. Preživljajo se z govedorejo (oddajajo mleko) in lesom. Imajo ok. 10 goved in osnovno kmetijsko mehanizacijo. Eden od bratov zida novo hišo. Več otrok daje upanje obstojnosti kmetije.

Polopuščene kmetije: Brdar, Podtrebušar, Čuk.

Opuščene kmetije: Medved, Kumar, Hvala, Gačnik, Podgrivar, Hadalin, Razazije, Poljane (vikend), Matanovše (zemlja last Skoka), Razazovše (vikend), Podrobar, Ličar, Krmenk, Poloh (odkupil Žerovc), Trne, Pesek, Ličar (obdeluje Skok).

KS Dolenja Trebuša

Dolenja Trebuša. Aktivne kmetije: Podcerkovnik, Vojnác, Smodín, Peršič, Dolc, Čar, Rob, Vrbanè, Bremc, Mežnar, Luka, Uštin (Pstina), Rut, Rjavc, Střne, Srzenta, Pulín, Seník, Krničnik, Čar, Podklančar (Pod klancom), Rupar, Obláz, Kafol (Zaga), Podkoritar, Prihodnice, Kmet, Griva, Obrekar, Ilc.

Opuščene kmetije: Pleše, Huste, Balantač, Jereb, Kogoj, Pušič, Možgon, Koš, Za Oglom, Pogorišče, Čonh, Kózik, Měje, Róvnca, Štorje, Zamějne, Brdo, Ope-nák, Pustota, Čarjevo, Kavčk, Pesek (vikend), Cen (vikend), Za Robom, Bajta, Škole, Klukec (v najemu Vojnac), Karacón, Podčela, Jějdušče, Škrbina, Močile (vikend), Vrhovc, Čerk, Zatrep (vikend), Riževc, Ravan (vikend), Oblak, Gamber, Vrše.

KS Prapetno Brdo

Prapetno Brdo: Tratar, Buck, Zavlákar, Pekrájer, Klak, Grapar, Kančer, »v Grapi«, Matéc, Dolinar, Črv v Slemenah, Slemar, Močivčér, Tinčk, Navásar, Čikeln,** Golobovc, Arbónčk, Brdar, Štengar.

* Zaradi številnih opuščenih kmetij v obeh Trebušah in v najvišjem severovzhodnem delu Planote (Gorski Vrh) bomo posebej navedli aktivne, polopuščene in opuščene kmetije.

** Ljudska etimologija: »čikla« (krilo = »kikla«).

KS Šentviška Gora

Šentviška Gora: Melinar, Klenčer, Erjavc, Lukman, Špičk, Laharnar, Vogrič, Kaparár, Trdin, Tonc; **Daber**: Nart, Veliken(ji), Arbišče, Goric, Jekapón, Tonček, Jeván, Dobčar, Pejn; **Zakraj**: Podklétar, Podgórc, Futrin, Hribč, Jevóne; **Polje**: Navásar, Črov, Ozebk, Božič (»Bašč«), Strukelj; **Bukovski Vrh**: Štravs, Selak, Štravšč, Velikonja, Tonček (»Lipeta«), Hvala, Pirc, Gorenji Pušnik, Dolenji Pušnik; **Gorski Vrh**. Aktivne kmetije: Štrin, Gričer, Travnikar. Opuščene kmetije: Črv, Aplence, Prezelj, Grahet, Martinkar (Martinkovšče), Gorenji Jerovc, Dolenji Jerovc, Snebišče, Buck, Gorenji Kremenk.

KS Pečine

Pečine: Peter, Matevž, Tona, Bajt na Ostrožniku, Vaznič, Pisk, Mešélc, Jurič (»Mirko na Kabiunku«), Jovanc, Zadragar, Brdar, Travnikar (»u Trounc«), Klančar, Mrak, Logar, Štrin, Čenavrhar (Črni Vrh), Luka, Gátej, »v Klancu«, Gatéje, Lukman, Kaplanija, Tonč, Morázevc, Kafól, Andrijač na Ostrožniku, Pravica, Podkal. Polopuščena kmetija Osovnik.

KS Ponikve

Ponikve: Štef, Martén, Kaful v Lazih, »tasrednji« v Lazih, Bajt, »pod Karc«, Krivčk, Bregar, Gozdar, Jeraj, Aštir (Oštir), Mrak, Tevž, Brdar, Brinc, Mešéláj, Klančer, Ledinčer, Ognjenčer u Gmajn, Ostrožnik, »na Trounc« pri Andrejcu, Travnikar pri Tonu, Tončk, Lovriš, Frenc na Rutih, Lápanja, Puh, Lourn, Selak, »srednja« na Rutih, Žef na Vrših (na Vrhah), Zagomilca, Paste(r)-lázar.

KS Kneža

Logaršče: Prvanje, Bukovčer, Košán, Gorenji Podmejer, Jurčen, Pótar, Podlomar, Gamlar, Šorn, Selak, Hleb, Brdar, Jevanišca, Mrak, Arbit. Opuščena kmetija Dolenji Podmejer (Župan).*

KS Slap ob Idrijci

Roče: Draga, Ustin, Tonček, Podkoritar, Rjavc, Štenge, Carn, Stéfec, Kobal, Tomažin, Cela; **Slap ob Idrijci**: Lazna.

Naselbinska oblika obravnavanih kmetij je trojna: samotne kmetije, zaselki in gručaste vasi. Samotne kmetije so prevladujoča oblika v obeh Trebušah in v severovzhodnem delu Planote, večji in manjši zaselki so raztreseni širom

* Kmetijo je podedoval sorodnik (Kuštrin Jurko), ki zemljo obdeluje, hišo pa je preuredil za kmečki turizem, ki ga vodi 21-letna poročena hčerka.

po Planoti, nekaj manjših je tudi v Trebuši, večje gručaste vasi pa so štiri: Šentviška Gora, Ponikve, Pečine in Prapetno Brdo, medtem ko so Roče manjša gručasta vas. Samotne kmetije in manjši zaselki so na močno razčlenjenem zahodnem hribovitem podaljšku Vojskarske planote, na odmaknjenem, najvišjem severovzhodnem in severnem ter nižjem razčlenjenem zahodnem delu Planote, in sicer v Bukovskem in Gorskem Vrhu, v severnem gričevnatem delu Pečin in Ponikev ter na Logarščah. Takšno razprostranjenost naselbinskih oblik kaže tudi karta »Kmetiska naselja na Slovenskem« (Melik, 1936, 542—543), na katerih se predvsem jasno kaže popolna prevlada samotnih kmetij v obeh Trebušah in na večjem delu Planote, na njej pa je viden tudi pas gručastih vasi z zaselki in skrajnem vzhodnem delu Planote. Tudi v obravnavani pokrajini se z naselbinskimi oblikami sklada zemljiška razdelitev (Ilešič, 1950, priložena karta): na območju samotnih kmetij in manjših zaselkov so polja v celkih in drugotnih grudah, s prevlado celkov, na območju gručastih vasi v pravih ali prvotnih grudah, v vzhodnem delu Planote pa deloma tudi v prehodnih oblikah med grudami in delci, sorodnejši grudam.

Že pri opisu naselij v Cerkljanskem hribovju (Meze, 1987, 14) smo pozveli Ilešičeve (1948/1949, 225) ugotovitve, naslanjajoče se na raziskave M. Kosa (1948, 13—14), da je tudi na Šentviškogorsko Planoto vodila stara tovarna pot iz Loke v Tolmin in Čedad, ki se je povzpela nanjo iz Cerkljanskega hribovja, z Bukovega in iz Polic na Šentviško Goro do Pečin in Ponikev. Ob njej so na Planoti gručaste vasi in blizu nje kompaktni zaselki z nanje genetsko vezano raznoliko grudasto zemljiško razdelitvijo. Po M. Kosu (1948, 225) spada Šentviška Gora med zelo stare fare (1948, 13 in 14), od manjših zaselkov in vasi pa med precej stare tudi Daber in Roče, ki ju že omenja tolminski urbar iz 14. stoletja (M. Kos, 1948, 68). Obstajajo pa najdbe, ki kažejo na to, da je bila Planota naseljena že za časa Ilirov in v rimski dobi. Ilirske sledi so odkrili v okolici Šentviške Gore, rimske pa na Pečinah (Krajevni leksikon Slovenije, 1968, 424, 415).

Raziskava prikazuje stanje leta 1987, medtem ko se rezultati proučevanj za sosednje Cerkljansko hribovje in severozahodne idrijske planote nanašajo na leto 1984 (Meze, 1987). Kljub triletnemu razmiku v podatkih se gospodarsko-socialno stanje, po terenskem poizvedovanju sodeč, skoraj ni spremenilo, zato je omogočena primerjava med že raziskanimi idrijsko-cerkljanskimi kmetijami in kmetijami na Planoti in v Trebuši, ki tvorita naravno nadaljevanje idrijskih planot.

Osnovne prebivalstvene podatke sem izpisal iz družinske kartoteke na matičnih uradih Most na Soči in Grahovo ob Bači, večino gospodarsko-socialnih podatkov pa sem dobil s terenskim anketiranjem. Pri tem so mi delo olajšali mnogi domačini, dobri poznavalci lokalnih razmer, ki se jim tudi po tej poti lepo zahvaljujem, in sicer: Štefanija Črv z Dabra, Albert Bratuž iz Gorenje Trebuše, Marija Peršič iz Dolenje Trebuše, Marta Kranjc s Pečin in Jožef Hvala s Ponikev. Podatke o letnem etatu so zbrali na Soškem gozdnem gospodarstvu Tolmin, nekaj osnovnih statističnih podatkov o gospodarskem stanju kmetij pa sem dobil na Kmetijski zemljiški skupnosti Tolmin.

2. NARAVNOGEOGRAFSKE OSNOVE

Obravnavano pokrajino skoraj v celoti sestavljajo karbonatne kamnine.* Med njimi je največ dolomitov, medtem ko je čistih apnencev malo. Glavni predstavnik karbonatov so dolomitizirani apnenci, in sicer tako na Planoti kot v Trebuši. Njihova uporabnost za naselitev je odvisna od razmerja med kalcijevim karbonatom in magnezijem. Prevlada prvega je za človeka manj ugodna, saj je površje bolj podvrženo zakrasedanju, zato valovito, bolj skalnato in predvsem s skromno studenčnico ali celo brez nje. Ugodnejše je, če je magnezija več kot kalcijevega karbonata: zakrasedlost je manjša, več je površinskih voda in studencev, površje je bolj gladko, so pa dolinska pobočja strmejša in doline globoke, odvisne od nivoja erozijske baze. Najugodnejše med karbonati pa je dolomitsko zemljišče. V naši pokrajini je tako predvsem na območju Trebuše, kjer je razen dolomitiziranih apnencev tudi veliko čistih dolomitov, medtem ko v večjem delu Planote prevladujejo apnenci z občutno zakrasedlostjo. Apnenci, dolomiti in dolomitizirani apnenci se menjavajo že na kratke razdalje. Po aktivni hidrografski mreži v Trebuši in po številnih ohranjenih suhih dolinah na Planoti pa je mogoče sklepati, da so magnezijeve primesi v karbonatih na Planoti tolikšne, da je bila v pliocenu, po zakrasitvi planote pa verjetno tudi v delu pleistocena, tudi na njej dobro razvita hidrografska mreža. Sedaj nekatere suhe doline ožive le ob obilnem deževju ali intenzivnem taljenju snega. Nekatere od njih so v dnu razjedene z vrtačami. Največja suha dolina je v osrednjem južnem delu Planote, ki se iznad Prapetnega Brda steka na jugozahod na obrobje Planote; ob njej vodi del ceste med Šentviško Goro proti Pečinam, v njenem dnu pa je večja kmetija z značilnim domačim imencem Dolinar. Rekonstrukcija suhih dolin kaže na razvejano vodno mrežo v vzhodnem in osrednjem delu Planote s Pečinami, ki je bila usmerjena na jugozahod proti spodnji Idrijci. Eden od potokov, Kostanjevec, se je v srednjem in spodnjem delu obdržal na površju do danes, v povirnem delu pa s suhimi dolinami seže še visoko navzgor na severovzhod proti razvodju Planote pri Zapušniku. Suhe doline so na Planoti naseljenci v znatnem delu izkrčili za kmetijsko zemljišče, ki pa je danes skoraj v celoti v travnikih, deloma tudi pašnikih, v odročnejših krajih pa jih prerašča gozd; nekaj njiv v njih je le v bližini naselij.

Omembe vredne so skromne površine neprepustnih tal v povirjih in deloma v dnu dolin Trebušnice in Hotenje v Trebuši ter na Planoti na Ponikvah, še posebej pa v severozahodnem delu Planote na območju Logaršč. Kljub skromnemu obsegu pa so neprepustne kamnine pomembne za hidrografijo in z njo v zvezi tudi za naselitev in gospodarstvo. Oba potoka v Trebuši, Trebušnica in Hotenja, ki sta s pritoki intenzivno razčlenila severozahodni podaljšek Vojskarske planote, imata povirji v neprepustnih kamninah: Trebušnica s povirnimi kraki Gačnik, Jelenk in Pršnjak v srednjetriadnih wengenskih plasteh, Hotenja pa je od izvira do izliva skozi triadne karbonate v dnu doline zarezana v ne-

* Geološko-petrografski opis se naslanja na Kossmatovo geološko karto Skofja Loka—Idrija, 1 : 75 000, in na »Carta geologica delle tre Venezie« (Carta d'Italia al 1 : 100 000), sekcija Tolmin. Osnovna geološka karta SFRJ, Tolmin, 1 : 100 000 je sicer že izdelana, a, žal, še ni dosegljiva.

prepustne spodnjetriadne werfenske sklade; teh je največ v povirnem delu, kjer Hotenja izvira. Vsi imenovani potoki dobe v povirju toliko vode, da se ob prestopu na karbonatne kamnine, predvsem dolomite in dolomitizirane apnenice, obdrže na površju. V njih so si izdelali tesne in globoke doline, ob Gačniku prave težko prehodne kanjone, s skromnimi in redkimi pobočnimi pregibi, ki pa so ob naselitvi vseeno prišli prav naseljencem, čeprav so bile naravne razmere tako za postavitev doma kot za kultiviranje zemljišča več kot skromne. Kljub temu so jih mnogi naseljenci uporabili; danes pa so tamkajšnje kmetije skoraj v celoti opuščene. Zanimivo bi bilo vedeti, kaj je vodilo človeka, da si je izbral tako neugoden življenjski prostor. Drugače je bilo na vršnih in pobočnih slemenih med obema glavnima vodama, Hotenjo in Trebuščico, in na pobočnih slemenih med njunimi pritoki, kjer je bilo več ugodnejših tal za naselitev. Se najboljše pa je bilo na sotočju obeh potokov ob izlivu v Idrijco in v dolini Hotenje s položnejšimi pobočji in neprepustnim dolinskim dnom, saj je prav tu še danes naselitev najgostejša. Drugače je v porečju Trebuščice, v kateri večjem delu so tudi dna dolin ožja, pobočja nad njimi pa tesna in zato neprimerna za gostejše naseljevanje. Malo ugodneje je le v srednjem toku ob sotočju Jlenka s Trebuščico, kjer je rahla aglomeracija samotnih hribovskih kmetij s Skokom kot največjim, z gostilno, dislociranim obratom Metalflexa in s cerkvijo.

Na Planoti zbuja zanimanje krpa neprepustnih rabeljskih plasti v ulegnini na vzhodu Ponikev, kamor se ob deževju ali hitrem taljenju snega steka voda z gričevnatega severnega obrobja, se v dnu dlje časa zadržuje kot presihajoče jezero, imenovano Rupa, iz njega skozi plitvo plast rabeljskih skladov počasi gine v karbonatno podlago in v breznu na vzhodnem delu vasi ponika (od tod verjetno ime naselja). Travniki v okolici Rupe, na katerem je tudi manjše športno igrišče, je navadno še več dni po dežju poplavljen. Voda iz Rupe se domnevno steka v bližnji potoček Kostanjevec, ki ob višjem vodnem stanju odvaja vodo iz celotnega severovzhodnega področja Ponikev: v povirju izpod Zapušnika na severnem robu Planote po suhih dolinah, od srednjega toka naprej pa po sicer skromni aktivni strugi na jugozahod k Idrijci, v katero se izliva na Slapu. Nadzemni tok Kostanjevca omogočajo dolomitizirani apnenici in predvsem širši pas zgornjekrednih skrilačev, v katere je zarezan potok v večjem delu srednjega toka in pred sotočjem. Del vode z gričevnatega obrobja ponikevske ulegnine pa se steka ob visoki vodi tudi v nižji zakraseli del ulegnine malo severozahodno od Ponikev, imenovan »v Breznu«, kjer voda v dveh požiralnikih hitro gine v kraško notranjost in kmetijstvu ne povzroča škode.

V dolomitnem razvodnem grebenu severozahodno od Ponikev imata povirje dva potočka, Mlaka in Matujzova grapa. Povirji sestavljajo suhe doline, od srednjega toka naprej pa sta vodnati strugi globoko razrezali jugozahodni del Planote, ki je zato težje dostopen, gozdnat in nenaseljen. Oba potočka se stekata na zahod-jugozahod k Idrijci, ki jo dosežeta na Idriji pri Bači. V celem toku sta zarezana v dolomite. Suhe doline se aktivirajo le ob visoki vodi.

Zgornjekredni skrilačvi zajemajo tudi velik del severozahodnega dela Planote, na Logarščah. So predvsem na severni strani razvodja med Planoto in Baško grapo, segajoč po strmlem levem pobočju Bače do dna doline, in v osred-

njem delu Logaršč nad levim strmim gozdnatim karbonatnim pobočjem spodnjega toka Bače, imenovanim z značilnim imenom Strmol. Ugodna kamninska sestava je kljub večji razgibanosti reliefa, večjim strminam in neugodni ekspoziciji vabila k naselitvi zaradi plodnejših, v osrednjem delu tudi položnejših tal, primernejših za kmetijsko izrabo, nekaj pa je tudi izvirov pitne vode. V zahodnem delu Logaršč zbira vodo manjši potoček, ki se steka na jug v Idrijco.

S studenčno vodo naša pokrajina ni bogata, kar velja posebej za Planoto, ki je bila do nedavnega vezana predvsem na kapnico in na redke izvire, ki so jih posamične kmetije zajele za hišne vodovode. Nekaj na boljšem so bile Poničke, ki imajo od leta 1961 zbiralnik na Oblačnem vrhu severno od vasi, kamor se steka voda iz štirih zajetih studencev na Rastočju. Pred nekaj leti pa so iz zajetij v dolini Idrijce potegnili na Planoto vodovod in z njim povezali vsa naselja; Pečine, npr., so ga dobile 1981. leta. Izjema je le nekaj kmetij, ki imajo še stara lastna zajetja, in nekatere oddaljenejšje kmetije na najvišjem severovzhodnem delu Planote v Gorskem in predvsem Bukovskem Vrhu, ki imajo še vedno kapnice. Teh je še vedno mnogo tudi v obeh Trebušah, ostale tamkajšnje kmetije pa izrabljajo studenčnico, zajeto za lastne vodovode.

Zanesljivejšega prikaza klime ni mogoče podati. Zanj manjkajo na obravnavanem območju meteorološke postaje. Da dobimo vsaj približno sliko, se je bilo treba zadovoljiti s podatki več bližnjih meteoroloških postaj. Gre za tri postaje prvega reda (Novaki, Tolmin, Vojsko) in za deset padavinskih postaj, (poleg imenovanih še Šebrelje, Idrija, Bukovo, Čepovan, Most na Soči, Kal nad Kanalom in Mrzla Rupa). Klimatskim razmeram na Planoti sta najbližja Bukovo, Šebrelje in deloma Novaki, ostale meteorološke postaje, predvsem Čepovan, Kal, Most na Soči, Tolmin in Cerkno pa Trebuši.

Večina meteoroloških podatkov zajema obdobje 1926—1965. Razen tega obdobja so za Tolmin osnovni temperaturni podatki tudi za razdobje 1956—1985, za Vojsko, Čepovan in Tolmin pa padavinski za razdobje 1951—1980. Za Mrzlo Rupo, Vojsko, Idrijo, Šebrelje, Bukovo, Cerkno in Novake so podatki tudi za obdobje 1954—1976, ki je analizirano tudi ob obravnavi kmetij na Idrijskem in Cerkljanskem (Meze, 1987, 17—23) in ga je možno primerjati tudi z obravnavano pokrajino. Osnovne klimatske poteze so zajete v tabelah 1—4; podatki HMZ.*

Tabela 1. Srednje mesečne in letne temperature (1926—1965)

Table 1. Mean monthly and annual temperatures (1926—1965)

n. v.	J	F	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	Leto	
Novaki	650	-1,3	-0,4	3,4	7,7	11,9	15,6	17,8	17,0	13,9	9,0	4,4	0,6	8,3
Tolmin	180	0,4	2,2	6,7	10,8	14,8	18,1	19,9	19,3	16,3	11,2	6,7	1,7	10,7
Vojsko	1070	-3,2	-2,9	0,6	4,8	9,7	13,6	15,6	14,8	11,0	6,3	2,1	-1,2	5,9

* HMZ — arhiv Hidrometeorološkega zavoda SR Slovenije.

Za Tolmin obstajajo izračunani podatki več meteoroloških elementov tudi za obdobje 1956—1985, ki nam jih je tudi posredoval HMZ. Navajamo najprej temperaturne podatke, kot sledi:

Tabela 2. *Srednje mesečne in letne temperature zraka ob 14^h (1926—1965)*
 Table 2. *Mean monthly and annual air temperatures at 2 o'clock p. m. (1926—1965)*

	J	F	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	Leto
Novaki	1,0	2,9	6,7	11,4	16,8	19,7	22,1	22,0	18,4	13,3	6,2	2,3	11,8
Tolmin	3,0	5,5	10,2	15,0	19,8	23,2	25,9	25,7	22,0	16,5	9,2	4,1	15,0
Vojsko	-1,6	-1,3	3,1	7,6	12,3	16,1	18,5	18,2	14,6	9,0	3,2	-0,6	8,3

Tabela 3. *(Tolmin, 1956—1985)*
 Table 3. *(Tolmin, 1956—1985)*

Srednje mesečne in letne temperature
Mean monthly and annual temperatures

J	F	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	Leto
0,5	2,5	6,5	10,4	14,6	17,7	19,8	19,3	16,2	11,4	6,2	1,8	10,6

Srednje mesečne in letne maksimalne temperature
Mean monthly and annual maximum temperatures

J	F	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	Leto
4,4	7,3	11,9	16,3	21,1	24,5	27,0	26,5	23,0	17,6	10,5	5,3	16,3

Srednje mesečne in letne minimalne temperature
Mean monthly and annual minimum temperatures

J	F	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	Leto
-3,0	-1,7	1,5	4,7	8,7	12,3	13,9	13,7	11,2	6,8	2,5	-1,4	5,8

Absolutna mesečna maksimalna temperatura, in datum
Absolute monthly maximum temperature, and date

J	F	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D
7. 57	28. 59	25. 77	25. 62	31. 79	27. 65	6. 57	14. 62	8. 73	1. 56	3. 72	7. 60
14,5	21,6	27,0	28,6	31,0	34,5	38,5	35,9	34,0	27,6	21,7	15,1

Absolutna mesečna minimalna temperatura, in datum
Absolute monthly minimum temperature, and date

J	F	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D
14.68	15.56	13.58	9.56	2.70	4.62	19.70	20.68	18.71	27.85	25.75	31.76
-17,4	-18,1	-15,9	-5,2	-1,5	2,1	5,5	4,2	-0,4	-4,0	-9,8	-14,9

Srednje mesečno in letno število dni z minimalno temperaturo < 0,0° C
Mean monthly and annual number of days with minimum temperature < 0,0° C

J	F	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	Leto
22,8	17,6	10,7	2,2	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	1,5	8,2	19,1	82,1

Srednje mesečno in letno število dni z maksimalno temperaturo 25° C
Mean monthly and annual number of days with maximum temperature 25° C

J	F	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	Leto
0,0	0,0	0,1	0,7	7,2	15,1	22,7	21,3	10,8	1,3	0,0	0,0	79,9

Srednje mesečno in letno število oblačnih dni
Mean monthly and annual number of cloudy days

J	F	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	Leto
12,4	11,1	13,3	12,1	12,0	10,6	7,3	7,3	10,2	11,2	14,2	13,2	135,9

Na osnovi meteoroloških podatkov bližnjih opazovalnic pa tudi nekaterih gospodarskih pokazateljev, slonečih na naravnih dejstvih, lahko ugotovimo, da so v obravnavani pokrajini sicer zaznavni, ne pa prevladujoči mediteranski podnebni vplivi. Njim v prid govori jesensko-zimska količina padavin, ki presega 50 % letnih (Čepovan, 53,4 %, Sebreleje, 53,1 %, Kal, 52,5 %, Most, 51,7 %, Bukovo, 51,3 %), in predvsem relativno obilne januarske padavine, ki pa že februarja močno oslabijo, saj je februar mesec s padavinskim minimumom. Znatne januarske padavine v višjih predelih, tako tudi na Planoti in na višjih kmetijah obeh Trebuš, prinašajo s seboj veliko snega, ki ga pa zgodnja pomlad, ki v Trebuši kot tudi na večjem delu Planote prej nastopi kot v bolj vzhodnem kontinentalnem delu Slovenije, hitreje pobere. Da zapade res več

Tabela 4. *Povprečne mesečne in letne količine padavin (1926—1965)*
 Table 4. *Average monthly and annual amounts of precipitation (1926—1965)*

	n. v.	J	F	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	Letno
Novaki	650	98	102	110	118	151	150	161	144	177	184	192	123	1710
Tolmin	180	145	113	160	167	192	207	136	149	190	205	265	167	2096
Vojsko	1070	157	142	167	182	198	188	162	162	240	290	329	210	2427
Šebrelje	634	135	116	136	127	161	175	175	174	215	242	209	157	2022
Idrija	333	152	131	151	155	167	169	156	158	197	229	215	159	2062
Bukovo	715	138	115	148	146	177	188	167	176	211	224	238	155	2060
Čepovan	607	166	139	165	172	189	202	170	151	201	238	261	193	2247
Most														
na Soči	170	142	116	150	158	182	192	160	150	209	218	213	163	2052
Kal nad														
Kanalom	688	169	138	177	179	199	208	165	166	209	250	253	187	2300
Tolmin (1956—1985)	180	172	136	157	180	181	227	176	166	197	215	259	211	2277
(1951—1980)														
Vojsko	1070	191	180	179	204	190	198	185	169	222	255	308	238	2519
Čepovan	607	185	187	174	198	184	200	183	172	205	229	266	206	2390
Tolmin	180	177	160	161	180	173	226	181	165	206	217	250	187	2284
(1954—1976)														
Mrzla														
Rupa	940	184	211	215	255	232	239	207	179	249	263	362	271	2867
Vojsko	1070	173	168	188	213	195	208	184	162	224	244	332	245	2536
Idrija	333	160	174	161	185	158	174	170	161	192	211	273	194	2213
Šebrelje	634	115	127	132	151	149	178	160	136	171	172	208	149	1848
Bukovo	715	129	145	164	174	169	203	171	158	185	193	229	165	2085
Cerkno	325	95	108	115	136	150	172	147	141	163	157	184	134	1702
Novaki	650	102	117	129	156	166	187	160	147	169	173	203	144	1853

snega, potrjujejo strme strehe stavb na obravnavanem področju, z izjemo Roč, kjer je tudi na hišah že opazen mediteranski vpliv.

Nekoliko preseneča, da je v glavnem delež količine padavin pomladi in poleti približno v ravnovesju. Pomladi je več padavinskih dni a v splošnem majhna intenziteta padavin, medtem ko poleti velikokrat padejo v obliki nalivov; število padavinskih dni pa je poleti znatno manjše kot pomladi.

Blažje podnebje se izraža v uspevanju nekaterih občutljivejših kultur tudi v višjih predelih, v naši pokrajini predvsem koruze. Še v predvojnih časih in v začetnem povojnem obdobju so gojili koruzo za zrnje skoraj na vsem obravnavanem področju; izjema so bile zgornje trebuške samotne kmetije in enake kmetije v najvišjem severovzhodnem delu Planote. Danes se je njeno gojenje močno skrčilo v Trebuši, na Planoti pa se je zaradi modernizacije govedoreje

preusmerilo v večini na gojenje silazne koruze, ponekod na Planoti pa je nekaj še vedno gojijo tudi za zrnje. Na Planoti in v obeh Trebušah so ob številnih hišah brajde z vinsko trto.

Glede osončenja ima ugodno lego večina kmetij na Planoti, medtem ko so trebuške kmetije s tem na slabem, kar velja posebej za kmetije v dnu ozkih dolin ali na strmih pobočjih blizu dna. Nekaj na boljšem so v Trebuši le kmetije na višjih slemenih med potoki in grapami. Dolgotrajnejše dnevno in letno sončno obsevanje trebuških domačij ovira na jugu visoka pregraja Trnovskega gozda, na jugovzhodu in vzhodu Vojskarsko-šebreljska planota in na zahodu visoki razvodni greben med Trebušo in Čepovansko suho dolino (Skopice—Vrše—Stador—Travni vrh) ter Lokovec z Banjščicami. Več sonca je zato le sredi dneva: dopoldne s pokaže razmeroma kasno, popoldne pa kmalu zatone za visokim zahodnim razvodnim grebenom in Banjščicami. Še največ sonca imajo najvišje kmetije obeh Trebuš na jugovzhodu, a te so danes, žal, skoraj vse že opuščene. Največja pomanjkljivost sončnega obsevanja Trebuše je, da dobiva zelo malo sonca z juga, dopoldanski in popoldanski sončni žarki pa padajo na trebuške kmetije v glavnem poševno; pravokotno padajo le na ustrezno nagnjene površine, a to navadno le krajši čas. Zaradi strmega skalnatega južnega in jugozahodnega pobočja pa so nekatere kmetije na zahodu Gorenje Trebuše pozimi nekaj časa brez sonca; najdlje, in sicer tri mesece, so brez njega kmetije v povirju Trebuščice. K velikemu opuščanju in begu s kmetij v Trebuši je, poleg drugega, gotovo nekaj pripomoglo tudi relativno skromno sončno obsevanje.

V splošnem imajo kmetije na Planoti vse leto obilo sonca. Zahvala zanj gre visoki legi v pokrajini in dejstvu, da je Planota daleč stran od višjih gorskih pregrad na jugu in zahodu. Izjema so spodnje kmetije na Logarščah na strmem levem pobočju Bače, ki jim nekaj sonca z južne in vzhodne strani pobere severno obrobje Planote; te kmetije dobivajo še največ sonca z zahoda. Glede osončenja je na boljšem osrednji del Logaršč na severozahodnem delu Planote, ki je odprt predvsem na južno in zahodno stran. Roče na strmem jugozahodnem pobočju Planote so v vegetacijski dobi na zgubi z zgodnjim dopoldanskim in kasnim popoldanskim soncem, pozimi pa imajo manj sonca kot vasi na sami Planoti; na boljšem pa so od njih zaradi naklona pobočja, na katerega padajo sončni žarki večji del poletja pravokotno.

Povprečna nadmorska višina obravnavanih kmetij je v splošnem manjša kot v do sedaj raziskanih hribovskih področjih; izjema so posamezne kmetije, ki zelo presegajo povprečje. Glede na nizko relativno erozijsko osnovo Idrijce in pritokov (Bača, Trebuščica, Hotenja) pa so močno nadpovprečne relativne višine kmetij: v povprečju je njihova relativna višina ok. 400 m, glede na zgornje kmetije pa okroglo še enkrat več.

Iz tabele 5 je videti, da je povprečna n. v. obravnavanih kmetij 27 m nižja od 600 m. To gre predvsem na račun Dolenje Trebuše in Roč s povprečnima n. v. 311 oziroma 361 m, deloma pa tudi Gorenje Trebuše in Logaršč s 510 oziroma 514 m. Povprečna višina kmetij na Planoti, brez Roč, je 656 m, skupaj z njimi pa 635 m. Med naselji je najvišji Gorski Vrh, katerega povprečna višina aktivnih kmetij je 860 m, skupaj z 11 opuščeni kmetijami pa kar 907 m.

Tabela 5: Povprečna nadmorska višina kmečkega doma, sestava in velikost posesti povprečno na kmetijo — v ha ter letni etat

Table 5: Average altitude of farmhouse, land structure and extent of land tenure on an average per farm — in ha and yearly cut per farm /m²

1987 Naselja Regije	Povpr. n. v. kmečkega doma	Zemljiška struktura — v ha			Letni etat povpr. na kmetijo v m ²		
		povpr. velikost kmetije	kmetijsko zemljišče	gozd	iglavci	listavci	skupaj
Gorenja Trebuša	509,6	27,51	16,30	11,21	14,8	15,1	29,9
Dolenja Trebuša	311,3	20,79	10,58	10,12	4,0	19,6	23,6
Prapetno Brdo	668,2	11,95	9,78	2,17	10,2	10,1	20,3
Šentviška Gora	641,8	15,27	9,33	5,94	12,5	26,6	39,1
Daber	633,3	16,10	11,92	4,17	1,1	2,7	3,8
Zakraj	647,0	11,99	9,07	2,92	3,2	9,8	13,0
Polje	592,5	17,88	14,02	3,86	6,5	16,2	22,7
Gorski Vrh	859,7*	16,92	10,65	6,27	11,3	23,0	34,3
Bukovski Vrh	800,5	17,48	10,71	6,77	6,1	18,7	24,8
Pečine	641,7	11,70	8,18	3,52	6,9	13,1	20,0
Ponikve	696,9	12,41	8,87	3,54	8,1	11,0	19,1
Logaršče	513,7	14,76	10,13	4,63	4,7	10,3	15,0
Roče	361,4	9,63	5,43	4,20	2,2	11,8	14,0
Trebuša skupaj	412,1	24,25	13,52	10,69	9,43	16,25	25,68
	%		55,76	44,06	36,7		
Planota skupaj	656,4	13,43	9,30	4,13	7,27	13,43	20,70
	%		69,25	30,75	35,1		
Obravnavana pokrajina — Skupaj	572,7	17,61	10,93	6,66	7,97	14,35	22,32
	%		62,06	37,84	35,7		

* 907,2 m n. v. (skupaj z opuščenimi kmetijami)

Od aktivnih kmetij je najvišji Štrin v Gorskem Vrhu* z 927 m. Nad 900 m (908 m) je tudi opuščena Gačnikova domačija v Gorenji Trebuši. Med 800 in 900 m je še pet aktivnih kmetij v Bukovskem Vrhu (Štravs in Pirc 875 m, Velikonja 856 m ter Štravšč in Hvala 843 m), Travnika 857 m v Gorskem Vrhu

* Za Gorski in bližnji Bukovski Vrh, najvišji naselji na Planoti, je ljudska izreka le Vrh brez pridevnika bukovski oziroma gorski. Naše poimenovanje se bo držalo uradne rabe, ki pa je obenem tudi prvotno ime obeh naselij.

Sl. 1. Gačnik, 908 m, pred kratkim opuščena najvišja kmetija v Gorenji Trebuši, je bila z 81 ha veliko posestvo tudi ena največjih v vasi; v Gorenji Trebuši je opustela do danes tretjina vseh tamkajšnjih kmetij. Dobri gozdni cesti jo povezujeta s središčem vasi in z Vojskim, preko njiju pa z dolino Idrijce.

in Čibej 831 m v Gorenji Trebuši. Ne preseneča, da je med opuščenimi kmetijami tudi veliko takih, ki so bile med najvišjimi v obravnavani pokrajini, med njimi je tudi najvišja od vseh v obravnavani pokrajini, Črv, 940 m, v Gorskem Vrhu. Opuščenih kmetij med 800 in 900 m je še šest v Gorskem Vrhu (Graheta, Gorenji Jerovec, Dolenji Jerovec, Buck, Kremenek, Oplence), Razazije, Hadalin, Gačnik in Sever v Gorenji Trebuši ter Zatrej v Dolenji Trebuši. Najnižje so kmetije v Dolenji Trebuši, in sicer Oblaz 185 m, Mežnar in Podkoritar 190 m ter Podcerkovnik 195 m, med 200 in 300 m pa jih je v Dolenji Trebuši 13 ali 42 % vseh tamkajšnjih še aktivnih kmetij. Izredna razčlenjenost reliefa obravnavane pokrajine, temelječa poleg drugega tudi na nizki relativni erozijski osnovi, se kaže tudi v izjemnem razponu med najvišjo in najnižjo kmetijo: pri aktivnih kmetijah je ta 742 m, glede na najvišjo opuščeno kmetijo pa še 13 m več.

Za kmetovanje je zelo pomemben naklon kmetijskega zemljišča (karta 1). Najugodnejši je na ovršju Planote, slabši na njenem višjem severovzhodnem (Bukovski in Gorski Vrh) in znižanem severozahodnem delu (Logaršče) ter na strmem južnem in jugozahodnem delu Planote (skrajni severni del Dolenje

Trebuše in Roče). Na Planoti so večje površine kmetijske zemlje z naklonom do 11,4° oziroma 20 %, na katerih je možna intenzivna strojna obdelava, torej napredno poljedelstvo. Zaradi intenzivne govedoreje, deloma pa tudi zaradi velike nadmorske višine, je poljedelstvo tudi na zanj ugodnih tleh slabše razvito. Veliko nekdanjih njiv je spremenjenih v intenzivne travnike, na preostalih njivah pa sadijo in sejejo kmetje predvsem krompir, koruzo, največ silažno, krmne rastline, le redki pa tudi nekaj ovsa, rži, ječmena, sem in tja pa tudi pšenico. Tako je na Planoti tudi na strmejših kmetijskih zemljiščih, kjer je opuščenih njiv še več kot na zanje ugodnejših tleh. Največji obseg najugodnejšega naklona kmetijskega zemljišča je na območju Šentviške Gore z Dabrom in Zakrajem, na Pečinah in okoli vaškega središča na Prapetnem Brdu.

Velik osrednji del Planote, vključujoč ponikevsko območje, ima naklon kmetijskega zemljišča 21—30 % in v manjši meri tudi 31—39 %, ki je zelo primeren za trajno pašo; na Planoti je dobra desetina kmetij (13,4 %) na njem vpeljala pašno-košni sistem, medtem ko je paša po starem na Planoti zelo redek pojav.

Naklon kmetijskega zemljišča, večji od 40 %, ki je že blizu zgornje meje trajne paše (ta je v povprečju pri 45 %), je na že imenovanih robnih delih Planote. Tam je živina v hlevih ali na bližnjih planinah. Ob kmetijah pasejo le trije kmetje v Gorskem Vrhu, dva na Pečinah in eden na Šentviški Gori.

Slabše je stanje kmetijskega zemljišča v obeh Trebušah, tako glede velikosti kot naklona. Malo kmetijskega zemljišča je predvsem v spodnjem delu Gorenje in zahodnem delu Dolenje Trebuše. Na boljšem je glede površin osrednji in zgornji, najvišji del Gorenje Trebuše, v Dolenji Trebuši pa predvsem na območju doline Hotenje in na plečatem razvodju med njo in Idrijco. Neugoden pa je naklon kmetijskega zemljišča. Najboljša, a površinsko majhna, so tla za poljedelstvo ob sotočju Hotenje in Trebuščice z Idrijco (na Travniku), na Plešarskem Vrhu in na manjših krpah tudi v južnem delu Gorenje Trebuše. Nekaj obsežnejši je naklon kmetijskega zemljišča kategorij 21—30 in 31—39 %, in sicer predvsem v osrednjem in južnem delu Gorenje Trebuše, v Dolenji Trebuši pa ob spodnji Trebuščici. Vse ostale krčevine v obeh Trebušah pa so strmejše, tako kategorije naklona 40—45 % in tudi večjega od 45 %.

V obeh Trebušah je danes kmetijska zemlja še manj izrabljena za njive kot na Planoti. Veliko manj je je, v splošnem je strmejša, veliko in v večjih kosih pa je na območjih opuščenih kmetij. Danes je kmetijsko zemljišče v obeh Trebušah največ v travnikih in pašnikih, ki zajemajo več od polovice skupne posesti; na večini opuščenih kmetij je kmetijsko zemljišče slabo izrabljeno, ponekod ga že zarašča grmovje in drevje. Nekatere kmetije v Gorenji Trebuši imajo tudi velike pašnike, ki so dokaz nekdanj močnejše razvite živinoreje (govedoreja, konjereja, ovčereja), ki pa so danes večidel slabo izkoriščeni, ali že prepuščeni gozdu. Tako imajo npr. štirje kmetje 146 ha pašnikov, kar je 58 % njihove skupne posesti.

3. SESTAVA ZEMLJIŠČA IN POSESTI

Povprečna velikost posesti obravnavanih kmetij (tabela 5) je med do sedaj raziskanimi področji hribovskih kmetij med najmanjšimi; manjša je le na vzhodnem delu Dobroveljske planote (M. N a t e k , 1984) in v Cerkljanskem hribovju, kjer so kmetije v povprečju za hektar manjše. Za četrtno so v splošnem manjše od že tako majhnih kmetij v idrijski občini (M e z e , 1987, 33 — tabela), za polovico od kmetij v Loških hribih in na Slovenjegraškem Pohorju (M e z e , 1986; 1986 a; O r o ž e n , 1987; G a m s , 1984), od hribovskih kmetij v Gornji Savinjski dolini za več kot enkrat, od kmetij na Solčavskem, Jezerskem in v Kokri pa za okrog dva do štirikrat (M e z e , 1980; 23; 1981, 88).

Med obravnavanimi kmetijami so v povprečju najmanjše na Planoti (od skupnega povprečja so manjše za 4,2 ha ali za četrtno), večje pa v obeh Trebušah (za 6,6 ha ali 37,5 %). Pričakovano največje kmetije so v obeh Trebušah, v Gorenji za 56 %, v Dolenji pa za 18 % nad povprečkom. Čeprav trebuške kmetije po velikosti znatno presegajo povpreček obravnavane pokrajine, so glede na zelo neugodne naravne razmere še vedno relativno majhne, posebej, če jih primerjamo z že raziskanimi hribovskimi kmetijami v podobnih naravnih

Sl. 2. Mogočna, 105 let stara hiša na Brdarjevi domačiji na Pečinah je, razen kritine, nespremenjena ohranila prvotno lice. Na »čisti« kmetiji s 15 ha veliko posestjo živi 62-letna mati in 39-letni neporočeni sin.

razmerah širom po predalpskem svetu. Nedvomno so neugodne naravne razmere eden glavnih povzročiteljev izjemnega opuščanja kmetij v obeh Trebušah, o čemer bomo kasneje še govorili. Je pa v obeh Trebušah, predvsem Gorenji, nekaj še vedno aktivnih kmetij, katerih velikost močno presega povpreček. Tako ima Renkova kmetija 93 ha, Skokova 87 ha, Makučeva (Makčeva) 77 ha, Sinkovčeva 62 ha, napol opuščeni Brdarjeva in Gačnikova 110 oziroma 81 ha, opuščena Pologova 58 ha itd.; vse te so v Gornji Trebuši. V Dolenji Trebuši je med aktivnimi največja kmetija Rupar na Utrskem Vrhju s 54 ha, med opuščeni pa Rovnica, 48 ha, Zatrep in Vrhovec s po 47 ha in Oblak z 38 ha; med aktivnimi kmetijami je druga po velikosti Ustinova domačija z 38 ha, tej pa sledi Kmetova s 33 ha, kar jasno kaže na to, da pri opuščanju kmetij v Dolenji Trebuši velikost posesti ni bil zaviralni moment, marveč so bili posredi drugačni vzroki.

Na Planoti so v povprečju največje kmetije v Polju s petimi v obravnavo zajetimi kmetijami, ki pa presežejo skupni povpreček le za 27 arov. Povprečna velikost kmetij v vseh ostalih naseljih na Planoti pa je podpovprečna (tabela 5), daleč najmanjša v Ročah, kjer so kmetije povprečno manjše za 45 %. Za dobra 2 ha večje od roških so pečinske, zakrajske in prapetnodrske (ali prápejske), povprečna velikost vseh ostalih kmetij v vaseh pa je, izvzemši poljskih, večja od roških od 2,8 (Ponikve) do 7,8 ha (Bukovski Vrh).

Značilno je, da je med zemljiškimi kategorijami delež kmetijskega zemljišča znatno večji od deleža gozda, tako v celotni pokrajini kot obeh regijah in tudi posameznih naseljih. Med do sedaj raziskanimi področji hribovskih kmetij je to edinstven primer. Najbližja mu je sosednja idrijska občina, le da je tam v celoti delež kmetijskega zemljišča hribovskih kmetij večji od deleža gozda le za 0,6 % oziroma 72 arov (Meze, 1987, 29 — tabela). V obravnavani pokrajini je to razmerje 62 % : 38 % v korist kmetijskega zemljišča; v obeh Trebušah je razmerje 56 % : 44 %, na Planoti pa celo 69 % : 31 %.

Med posameznimi naselji je tovrstno razmerje največje na Prapetnem Brdu (63 %), za 7 % manjše je v Polju, za 12 oziroma 15 % v Zakraju in na Dabru itd., najmanjše pa v Dolenji Trebuši, kjer je kmetijskega zemljišča le 2,2 % več kot gozda: slede ji Gorenja Trebuša z 18,5 %, presenetljivo Roče z 12,7 %, nato pa obe naselji na visokem severovzhodnem delu Planote, Gorski in Bukovski Vrh s 25,8 oziroma 22,5 % več kmetijskega zemljišča kot gozda.

V kmetijskem zemljišču prevladujejo travniki, predvsem košni; na Planoti znatne travne površine izkoriščajo za pašno-košni sistem, ki predstavlja najracionalnejšo izrabo travinja. Kot že povedano, pa so se močno skrčile njive v korist travnikov. Pašnikov je veliko v Gorenji Trebuši, na severovzhodnem delu Planote pa je veliko kmetijske zemlje na opuščeni kmetijah spremenjene v planinske pašnike.

Majhne gozdne površine, ki v povprečju dosežejo na obravnavanih kmetijah komaj 6,7 ha ali 37,8 % povprečne skupne posesti, dajo tudi skromen letni etat, 22 m³, od tega je iglavcev le 36 % (tabela 5); to je etat, ki je količinsko še za 63 % skromnejši od že tako skromnega v sosednji idrijski občini (Meze, 1987, 33 — tabela in 34—35) in je tako daleč najmanjši med vsemi do sedaj raziskanimi hribovskimi področji. Izkupiček od lesa obravnavanim kmetijam

kaj malo pripomore k dvigu življenjskega standarda. Nekaj na boljšem po skupni količini so le Šentviška Gora, Gorski Vrh in Gorenja Trebuša, a iz prvih dveh predvsem na račun listavcev, le v Gorenji Trebuši je razmerje med iglavci in listavci uravnoteženo, je pa količina majhna, skupaj komaj 30 m³. Glede etata je na najslabšem Planota s povprečnimi 21 m³ na kmetijo, od tega pa je le dobra tretjina iglavcev, od naselij pa Daber s komaj 4 m³ skupnega etata na kmetijo ter Roče in Logaršče s 14 oziroma 15 m³. Med kmetijami jih je nekaj z izjemno visokim etatom: Sojčer 288 m³ (140 m³ iglavcev), Skok 120 m³, Makuc 80 m³, vse tri so iz Gorenje Trebuše, Rupar 193 m³ (172 m³ listavcev), Vrhovc 142 m³ in Zatrep 92 m³ iz Dolenje Trebuše (zadnji dve sta opuščeni), Kaparar 208 m³ s Šentviške Gore, Dolinar 112 m³ (80 m³ iglavcev) s Prapetnega Brda, Podkoritar 100 m³ iz Roč, itd.

Tudi v posestni sestavi predstavljajo obravnavane kmetije glede na do sedaj raziskane hribovske kmetije posebnost. Ta je v tem, da odpade daleč največji delež na kmetije s posestjo, manjšo od 25 ha, v lasti pa imajo 61 % vse zemlje (tabela 6). Največ tovrstnih kmetij je na Planoti, in sicer nad 90 %, posedujejo pa 82 % zemljišča. Na boljšem je, razumljivo, Trebuša, posebej Gorenja, kjer je kmetij z najmanjšo posestno kategorijo 57 %, imajo pa te 28 %

Tabela 6. Sestava posesti — v %

Table 6. Structure of land tenure — in %

1987 Naselja Regije	Nad 75 ha		51—75 ha		26—50 ha		25 in manj ha	
	kmetije	posest	kmetije	posest	kmetije	posest	kmetije	posest
Gorenja Trebuša	7,84	25,79	7,84	15,74	27,45	30,74	56,87	27,73
Dolenja Trebuša			2,08	5,42	16,67	32,92	81,25	61,66
Prapetno Brdo					5,00	10,71	95,00	89,29
Šentviška Gora					11,76	22,23	88,24	77,77
Daber					25,00	41,40	75,00	58,60
Zakraj							100,00	100,00
Polje							100,00	100,00
Gorski Vrh					25,00	45,06	75,00	54,94
Bukovski Vrh					11,11	27,86	88,89	72,14
Pečine					7,69	20,06	92,31	79,94
Ponikve					3,03	6,25	96,97	93,75
Logaršče					13,33	24,28	86,67	75,72
Roče							100,00	100,00
Trebuša skupaj	4,04	15,07	5,05	11,45	22,22	31,64	63,69	41,84
Planota skupaj					8,28	18,11	91,72	81,89
Obravnavana pokrajina — skupaj	1,56	8,03	1,95	6,10	13,67	25,32	82,82	60,55

zemlje. Gorenja Trebuša je tudi edino naselje v pokrajini s kmetijami, večjimi od 75 ha (8 % jih je), v njihovi lasti pa je dobra četrtina vse zemlje raziskanih kmetij v naselju; enako število kmetij je tudi v naslednji nižji kategoriji, a z 10 % manjšim deležem posedovanega zemljišča. V tej kategoriji je tudi ena kmetija v Dolenji Trebuši, vsa ostala naselja pa so brez kmetij v zgornjih dveh kategorijah; v Zakraju, Polju in Ročah pa so celo vse kmetije manjše od 25 ha. Kategorija 26—50 ha je najmočnejše zastopana v Gorenji Trebuši, Gorskem Vrhu, na Dabru in v Dolenji Trebuši, v vseh štirih naseljih pa je delež zemljišča, ki ga posedujejo, občutno večji od deleža kmetij, ki tej kategoriji pripadajo.

4. ELEKTRIFIKACIJA, KOMUNIKACIJE IN DRUGA INFRASTRUKTURA

Razen Gorenjega Pušnika v Bukovskem Vrhu, ki je brez elektrike, so vse druge kmetije priključene na daljnovidno električno omrežje. V obeh Trebušah pa se v najnovejšem času kaže izredno zanimanje za gradnjo malih elektrarn. Dve taki, in sicer ena na Hotenji v Dolenji Trebuši in druga na Jelenku, desnem pritoku Trebuščice v Gorenji Trebuši, sta pred otvoritvijo; prvo, z močjo 39 KW, gradi zasebnik, drugo, podobne jakosti, pa »Šoške elektrarne«; manjša (10 KW) elektrarna na Idriji pri Bači pa je že leto dni v pogonu. Dokumentacija za več nadaljnjih malih elektrarn v Dolenji Trebuši se pridno zbira. Elektrarne bodo zaradi premajhne vodne količine pretočnega tipa. Zasebne male elektrarne bodo gradili predvsem za zadovoljevanje lastnih potreb po električni energiji, odvečno energijo pa bodo dajale v omrežje.

Razen treh kmetij v Dolenji Trebuši (Dolc, Strne, Ilc) in Krta v Gorenji Trebuši so vse druge obravnavane kmetije povezane s cestami; te so ali občinske, vaške ali gozdne. Večina cest se navezuje na glavno daljnovidno prometnico ob Idriji, Logaršče na Planoti pa na stransko daljnovidnico v Baški grapi. Z občinske ceste Spodnja Idrijca—Oblakov vrh—Dolenja Trebuša peljeta po dolini Hotenje dve cesti: vaška asfaltirana po dolinskem dnu do srede doline, po levem pobočju doline pa makadamska občinska na Oblakov vrh. Ob spodnji je veliko dolenjetrebuških kmetij, z zgornje pa se na Oblakovem vrhu oddeli gozdna cesta h kmetijam na Utrškem in Plešarskem Vrhu, ki so na razvodnem grebenu med Idrijco in Hotenjo. Po spodnji dolini Trebuščice je speljana stara cesta skozi zahodni del Dolenje Trebuše in strmo navzgor proti Dolenjemu Koncu Gorenje Trebuše in dalje čez preval Drnulk, 761 m, v Čepovansko suho dolino; od nje se v Dolenjem Koncu oddeli dobra cesta v osrednjo Gorenjo Trebušo, ki z več odcepi različne kakovosti, večidel kot gozdne ceste, povezujejo večino kmetij v Gorenji Trebuši. Glavna od njih gre naprej po dolini zgornje Trebuščice, povezujoč najvišje gorenjetrebuške kmetije (Gačnik, Brdar, Čibej, Podgrivar) in navzdol do Skoka v središču vasi, kjer se malo nižje od njega priključi glavni gorenjetrebuški cesti.

Glavna, sedaj asfaltirana cesta na Planoto se od obidrijske odcepi na Slapu ob Idriji. Z razvejanim cestnim omrežjem povezuje vsa strnjena naselja s pripadajočimi zaselki in samotnimi kmetijami in tudi oddaljenejša samotne kmetije Bukovskega in Gorskega Vrha. Do Dabra na vzhodu, vključujoč odcep v Polje, in Ponikev na zahodu Planote je cesta asfaltirana, odcepi z nje pa so makadam-

Sl. 3. Štrin, 927 m, v Gorskem Vrhu, je najvišja še aktivna kmetija ne le na Planoti, ampak v celotni obravnavani pokrajini. Je relativno majhna (16 ha, od tega 10 ha kmetijske zemlje), »čista« in skromna kmetija z 39-letnim neporočenim sinom, 82-letnim očetom in 78-letno materjo. Kmetijsko zemljišče je dokaj položno. Imajo traktor, nakladalno prikolico in moderniziran hlev na splakovanje. Rede 6 goved. Nekaj zaslužka daje les z 48 m³ etata, od tega 18 m³ iglavcev. Pitna voda je kapnica. Domačija vrh griča je izpostavljena streli, zato je hiša že večkrat pogorela. Občutljive kulture ne uspevajo; manj občutljive uničuje divjad.

ski in različne kakovosti, a v glavnem dobri tudi za osebne avtomobile. Logaršče povezuje z ovršjem Planote makadamska cesta s Ponikev skozi gozd in preko razgibane Matujzove grape. Ugodnejši dostop na Logaršče je iz Kneže v Baški grapi, vodi pa vanje tudi strma pot iz Luže ob Idrijci po strmem desnem pobočju Matujzove grape.

Ostala infrastruktura je v pokrajini srednje razvita. Tako je s telefonskimi priključki, ki jih imajo med obravnavanimi le redke kmetije, in sicer štiri na Ponikvah, po tri na Pečinah in v Dolenji Trebuši, po enega pa v Ročah, Polju, na Prapetnem Brdu in Šenturški Gori. V preostalih sedmih naseljih pa nima nobena od obravnavanih kmetij telefona; v Gorenji Trebuši ga ima le obrat Metalflexa.

Železnici Jesenice—Most na Soči—Nova Gorica so od naselij obravnavane pokrajine najbližje Logaršče, in sicer k železniški postaji Podmelec. Vsa druga

naselja pa imajo najbližjo postajo v Bači pri Modreju, imenovano po bližnjem Mostu na Soči. V Podmelec gravitirata delno tudi še Ponikve in Pečine.

Pošti sta na Slapu ob Idrijci in na Grahovem ob Bači. Krajevna oziroma matična urada sta na Mostu na Soči (za celotno področje, izvzemši Logaršč, ki so vključene v Matični urad Grahovo). Podružnične štirirazredne osnovne šole so na Šentviški Gori, v Dolenji Trebuši in v Podmelcu, matična osemrazrednica pa je na Mostu ob Soči. Sedež občine je v Tolminu, kjer je tudi Zdravstveni dom, Veterinarska ambulanta, sedež Soškega gozdnega gospodarstva in Kmetijska zadruga. Glavno lokalno gravitacijsko središče za celotno obravnavano pokrajino je Most na Soči s trgovsko-gostinskimi lokali, bencinsko črpalko, glavno pošto, banko, osemrazredno osnovno šolo z vzgojnovarstvenim oddelkom in postajo milice, manjša lokalna središča pa so na Slapu ob Idrijci, Kneži-Podmelcu, Šentviški Gori in deloma tudi na Pečinah z dislociranim obratom Metalflexa, ki priteguje delovno silo s celotne Planote.

5. GOSPODARSTVO

Kljub temu da ima v znatnem delu obravnavane pokrajine industrija tudi za kmečko prebivalstvo pomembno vlogo, je v celoti kmetijstvo, skupaj z gozdarstvom, glavna primarna gospodarska panoga. Nekaj vloge v gospodarstvu je imel tudi porajajoči se kmečki turizem, ki pa v najnovejšem času že pojezuje. Turizem na splošno za sedaj tu ni pomemben, čeprav so mu v naravi dane ugodne osnove; vanj tudi ne moremo šteti vikendov, ki jih je nekaj na opuščenih kmetijah Dolenje Trebuše, saj ti na splošno in zato tudi v Dolenji Trebuši ničesar ne prispevajo k razvoju turističnega gospodarstva. Nekaj delavcev s kmetij je zaposlenih tudi na železnici in cestah, in sicer kot progovni delavci, sprevodniki, skladiščniki, cestarji ali šoferji.

5.1. KMETIJSTVO. V kmetijstvu je živinoreja, predvsem govedoreja, veliko pomembnejša od poljedelstva, čeprav so tudi zanj na določenih področjih ugodni pogoji. Kot v sosednji idrijski občini, tako je tudi v obravnavani pokrajini skoraj v celoti govedoreja veliko pomembnejša od gozdarstva, kar je že pokazal tudi pregled stanja skromnega letnega etata.

Pomen, ki ga je imelo poljedelstvo v času samooskrbnega gospodarjenja, je danes skoraj v celoti zamrl. Njive so skrčene na minimum. Zanesljivih statističnih podatkov sicer ni, nedvoumno pa na to kažejo terenska poizvedovanja ob razgovorih s kmeti. Sicer pa to ni posebnost naše pokrajine, saj je tako povsod v hribovskem, deloma pa tudi v dolinskem in ravninskem svetu predalpske, v živinorejo usmerjene Slovenije.

Večji del njiv je prepuščen travnikom. Na še obstoječih njivah gojijo predvsem krompir, krmne rastline in silažno koruzo. Nekateri kmetje sejejo v majhnih količinah tudi žita in koruzo za zrnje. Še v prvih desetletjih po zadnji vojni, nekako do srede šestdesetih let, je bilo njiv, posejanih z vsemi vrstami žit in s koruzo za zrnje v vsej obravnavani pokrajini, še posebej na Planoti, veliko. Danes je veliko njiv na Planoti zasejanih s silažno koruzo; več kmetov s številnejšo govejo čredo pa ima v najemu njive v dolini Idrijce, največ v Idriji

pri Bači, na katerih posejajo silažno koruzo, ki jo, požeto, v nakladalnih prikolicaх vozijo na Planoto. So pa v zadnjem času nekateri kmetje spet posejali nekaj žit, med njimi tudi pšenico. Danes tudi kmetje kruh kupujejo, ki ga vozijo na Planoto in v Trebušo iz tolminske pekarnе. Poljedelstvu dela veliko škodo srnjad, v Trebuši pa razen nje tudi divji prašiči.

V živinoreji je daleč najpomembnejša govedoreja; izjema so tri kmetije na Planoti, od katerih se ena bavi z vzrejo konj, druga ovac in tretja pajs-kov in plemenskih svinj. V splošnem je govedoreja dobro razvita in modernizirana. Povprečno število goved na kmetijo (tabela 7) tega sicer ne pokaže, saj je število goved v mejah povprečja večine ostalih že raziskanih hribovskih kmetij. Podrobnejši pogled po naseljih pa pove, da so relativno majhnemu povprečnemu številu goved na kmetijo vzrok večja negativna odstopanja nekaterih naselij (predvsem obe Trebuši, Bukovski Vrh in deloma tudi Roče), medtem ko so ostala znatno nadpovprečna, posebej večina naselij na Planoti na čelu s Sentviško Goro, Prapetnim Brdom, Pečinami in Poljem; tudi celotna Planota odstopa od povprečka obravnavane pokrajine za 17 %.

V ospredju je tudi danes, kot je bila v preteklosti, mlečna govedoreja. Mleko vozijo kmetje v zbiralnice, ki so v vseh večjih vaseh na Planoti, za obe Trebuši pa je ta v Dolenji Trebuši. O pomenu mlečne govedoreje še v nedavni preteklosti pove npr. podatek, da so na Ponikvah do leta 1959 sirarili in maslarili, po tem letu pa so začeli oddajati sveže mleko. Zbrano mleko iz vseh zbiralnic v pokrajini odvažajo v predelavo v kobariško mlekarno. Preseneča, da se večina kmetij ukvarja z mlečno govedorejo tudi v oddaljenejših in težje dostopnih naseljih (Gorenja Trebuša, Gorski in Bukovski Vrh). Vzrok je ekonomska računica, saj daje mleko kmetu redni mesečni zaslužek, medtem ko je čas, potreben za vzrejo klavnega goveda ali breje telice, okrog dve leti. Izkupiček od prodanega klavnega goveda ali breje telice je na pogled resda velik, a je dosežen v daljšem časovnem razdobju, kmet pa rabi denar tudi za sprotno življenje in ne le za večja vlaganja v kmečko gospodarstvo. Podobno je tudi z izkupičkom od lesa, le da ga obračunavajo v večini le enkrat letno, medtem ko pri klavni in plemenski govedoreji načeloma lahko tudi večkrat, v nobenem primeru pa ne mesečno.

Kot drugod, tako tudi v obravnavani pokrajini izstopajo nekateri izraziti govedorejci, tako po številu goved kot po modernizaciji govedoreje, ki se kaže v mehanizaciji proizvodnje in v modernizaciji hlevov. Vanje štejemo kmetije z najmanj 15 goved in s tako imenovano »strojno linijo za spravilo sena«, z moderniziranim hlevom in po možnosti z najmanj enim silosom. V Gorenji Trebuši ni nobene take kmetije (še najbližje tej kategoriji so Skok, Zerovc in Makuc), v Dolenji Trebuši sta dva, Rupar in Vojnac, blizu jima je tudi Smodin, veliko pa jih je na Planoti: Kaparar in Klančer na Sentviški Gori (Kaparar ima 24 goved in je drugi najmočnejši v pokrajini), Tonček na Dabru, Futrin v Zakraju, Božič v Polju (blizu so jim tudi Navasar, Črov in Ozebek, le da imajo nekaj manj goved, a so brez moderniziranega hleva), na Pečinah so Kaplanija, Čenavrh, Zadragar in Jurij, kar šest pa jih je, ki so jim blizu (Tona, Mrak, Logar, Gatejc, Jovanc, Moraževc); največ, in sicer šest, jih je na Ponikvah (Oštir, Mrak, Štef, Gozdar, Jeraj, Brdar), njim pa je zelo blizu še Klančer; na Prapet-

Tabela 7. Stanje goved, pomembnih kmetijskih strojev in drugega: skupno število v naseljih in delež na kmetijo v regijah

Table 7. Number of cattle, more important agricultural machinery, etc: total number by settlements and a share on farm by regions

1987 Naselja Regije	Število kmetij v naselju z (s) in delež teh kmetij v regiji													
	Število kmetij	Povpr. štev. govod na kmetijo	traktor	kosilnica	nakladalna prilokica	dosuše- vavec	molzni stroj	silos	stroj. lin. za sprav. sena	moder- niziran hlev	nova hiša*	pašno-košni sistem	paša	cen- tralna kurjava
Gorenja														
Trebuša	36	3,9	22	25	11	—	—	2	3	—	4	—	1**	—
Dolenja														
Trebuša	31	4,3	18	27	7	—	—	4	4	4	8	2	1**	—
Prapetno														
Brdo	20	8,8	20	20	16	5	8	6	7	6	6	1	—	6
Šentviška														
Gora	10	9,6	10	10	9	4	6	5	5	2	4	2	3***	4
Daber	9	6,3	9	9	4	4	3	3	4	1	2	3	—	3
Zakraj	5	8,0	4	4	3	3	2	2	2	2	2	1	1***	1
Polje	6	8,5	5	5	4	4	3	4	4	1	—	—	1***	—
Gorski Vrh	3	6,3	2	3	2	—	—	—	—	1	—	—	3	—
Bukovski Vrh	9	3,9	7	8	2	—	—	—	1	1	—	—	—	—
Pečine	31	8,7	26	28	25	15	17	13	17	13	10	6	2	5
Ponikve	33	6,8	30	31	15	9	7	10	9	10	5	10	8***	2
Logaršče	15	7,0	11	11	5	6	4	2	5	4	2	1	—	5
Roče	11	4,7	9	10	1	—	—	1	1	—	4	1	—	—
Trebuša skupaj	67	4,1	40	52	18	—	—	6	7	4	11	2	2	—
%			59,7	77,6	26,9	—	—	8,9	10,4	6,0	16,4	3,0	3,0	—
Planota														
skupaj	152	7,4	133	139	86	50	43	46	55	41	35	25	6	26
%			87,6	91,4	56,6	32,9	28,3	30,3	36,2	27,0	23,0	16,4	3,9	17,1
Obravnavana pokrajina —														
skupaj	219	6,4	173	191	104	50	43	52	62	45	46	27	8	26
%			79,0	87,2	47,5	22,8	19,6	23,7	28,3	20,5	21,0	12,3	3,6	11,9

* večina novih hiš iz obdobja popotresne obnove

** pasejo redki; včasih so vsi pasli

*** paša tudi na planini

nem Brdu so Slemmer, Golobovc, Kančer in Dolinar, le nekaj slabši od njih pa še Tratar, Pekrajer in Čikeln, na Logarščah sta Brdar z največjim številom goved v pokrajini, 26, s popolno kmetijsko mehanizacijo, z linijo za spravilo sena in s pašno-košnim sistemom, ter Šorn, medtem ko v Ročah ni nobene take kmetije.

Predvsem na večjem delu Planote posvečajo kmetijstvu v zadnjih letih veliko skrb. Z zaposlitvijo v dislociranem obratu Metalflexa na Pečinah, ki je absorbiral številno kmečko delovno silo, ta pa se kmetijstvu ni odrekla, ampak na kmetijah po delu in v času dopusta pridno kmetuje, ter s popotresno obnovo so si mnoge kmetije močno opomogle. To velja še posebej za same Pečine in bližnje Ponikve, v določeni meri pa tudi za kmetije v osrednjem in vzhodnem delu Planote. Kmetijska zemlja je intenzivno izkoriščena za potrebe govedoreje, marsikje, zlasti na Ponikvah pa so jo tudi meliorirali z odstranjevanjem apnenčevih skal; na Ponikvah pa je še vedno več zaobljenih gričev zaraščenih z grmovjem in drevjem, ki so bili včasih v travnikih in pašnikih. Na opuščeni kmetijski zemlji opustelih kmetij v Bukovskem in Gorskem Vrhu so si nekateri kmetje s Ponikev, Pečin in Šentviške Gore uredili planine, na katerih pasejo jalovke.

Stalež goved na Planoti je danes približno enak, kot je bil pred začetkom modernizacije govedoreje. Poznavalec na Ponikvah pravi, da tisti kmetje, ki so imeli goved že prej veliko, jih imajo danes v glavnem še več, drugi pa manj. Nekaj več goved imajo mali, v industriji zaposleni kmetje, ki veliko vlagajo v kmetijski obrat. Med njimi je veliko takih, ki imajo za vzrejo goved premalo

Sl. 4. Ponekod na Planoti pred vetrom, dežjem in snegom takole zavarujejo krmo in nekatere poljščine v manjših dvojnih kozolcih.

lastne zemlje, zato jo vzamejo v najem, če se le ponudi prilika za to. Tovrstnih primerov je precej na Pečinah. Drugače je v Ročah, kjer je danes manj goved, kot jih je bilo, dokler se niso odprle možnosti zaslužka v industriji in urbaniziranih krajih. Tak razvoj pogojujejo v Ročah naravne razmere, predvsem izredno strmo kmetijsko zemljišče. V preteklosti, ko za preživetje ni bilo drugih virov kot predvsem kmetijstvo, so bili prisiljeni izkoriščati vse, tudi najstrmejše kmetijsko zemljišče, saj so vse travnike pokosili; danes strmejša pobočja zarašča grmovje in drevje.

Paše na kmetijah, ki je bila včasih zelo razširjena predvsem v obeh Trebušah, danes skoraj ni več (skupaj le še na osmih kmetijah). So se pa nekateri kmetje oprijeli najracionalnejše izrabe travišč s t. i. pašno-košnim sistemom; v celoti jih je dobra desetina. Največ takih je na Ponikvah in Dabru, in sicer skoraj tretjina (tabela 7), na Pečinah jih je blizu petine, drugod pa veliko manj; v Gorenji Trebuši ter v Gorskem in Bukovskem Vrhu ni nobene kmetije, ki bi imela uveden pašno-košni sistem. Kot že omenjeno, so na nekaterih opuščeni kmetijah severovzhodnega dela Planote planine, na katerih se pase od maja do oktobra del goved z dvanajstih kmetij, od tega največ, z osmih, s Ponikev. Živino na paši »varuje« električni pastir, redkeje tudi žičnate ograje. Kmetije z več kravami imajo molzne stroje; največ kmetij z molznimi stroji je na Pečinah, 55 %, na Prapetnem Brdu jih je 40 %, na Ponikvah pa dobra petina.

S pomembnimi kmetijskimi stroji so dobro opremljene le kmetije na Planoti, z izjemo Gorskega in Bukovskega Vrha, medtem ko je delež teh na kmetiji v obeh Trebušah, v primerjavi z do sedaj raziskanimi hribovskimi kmetijami, skromen (tabela 7). V obeh Trebušah preseneča predvsem relativno majhen delež traktorjev in izjemno malo silosov (manjši delež silosov je bil zaznamovan le v Cerkljanskem hribovju — M e z e, 1987, 43 — tabela). Na Planoti po številu traktorjev in kosilnic izstopajo Prapetno Brdo, Šentviška Gora in Daber, ki jih imajo vse kmetije, na Ponikvah, Pečinah, v Polju, Ročah in Zakraju pa je delež teh 80—94 %. Silosov ima na Planoti tri desetine kmetij (v Polju dve desetini, na Šentviški Gori polovica, na Pečinah in v Zakraju nad dve petini). Z mehaniziranimi hlevi so na najboljšem Pečine, Zakraj, Ponikve in Prapetno Brdo, s strojno linijo za spravilo sena pa se najbolj ponašajo kmetije v Polju, na Pečinah in Šentviški Gori, kjer je takih kmetij polovica in več, tretjina in več pa še na Dabru, v Zakraju, na Prapetnem Brdu in Logarščah. Gnojenje z gnojevko iz moderniziranih hlevov na splakovanje, ki jih ima na Planoti dobra četrtina kmetij, je potencialna nevarnost za okuženje talne vode, kar je z analizo dokazan pojav na nekaterih že raziskanih hribovskih kmetijah, in je potemtakem resen ekološki problem. Če je tako tudi na Planoti, ni podatkov. Zatrjevanje domačina na Pečinah, »ljudskega« strokovnjaka za iskanje talne vode z bajalico, da gnojevka ne prodre do talne vode, ni podprto z dokazi. V ta namen bi nujno morali analizirati na izviri vso studenčno vodo, ki priteka z osrednjega in južnega dela Planote. V vseh hlevih obravnavane pokrajine so napajalniki, tudi na kmetijah s kapnico. Silažno koruzo spravljajo s kombajni, ki jih nimajo posamezni kmetje, ampak le skupine teh v strojnih skupnostih. Podobno so organizirane posamezne skupine kmetov tudi za nekatere kmetijske stroje, tako so npr. na Ponikvah štirje kmetje v kooperaciji za cisterno.

6. PREBIVALSTVO

V splošnem prebivalstvena slika obravnavane pokrajine, v primerjavi z do sedaj raziskanimi področji hribovskih kmetij, ne kaže večjih anomalij, izvzemši nadpovprečno visok delež 65 in več let starih. Se pa pokažejo večje razlike ob pregledu posameznih naselij (tabela 8).

Tabela 8. *Prebivalstvo*Table 8. *Population*

1987 Naselja Regije	Število kmetij	Skupaj						65 in več %	Kmečko prebi- valstvo %	Na kmetijo		
		število	moški %	%	%	%	moški %			skupno prebi- valstvo	kmečko prebi- valstvo	dejanska kmeč. del. sila
Gorenja Trebuša	36	96	45,8	4,2	3,1	56,2	48,2	36,5	50,0	2,66	1,33	0,78
Dolenja Trebuša	31	142	57,7!	10,6	16,2	59,1	54,8	14,1	19,7	4,58	0,90	0,67
Prapetno Brdo	20	91	47,2	13,2	6,6	61,5	42,9	18,7	34,1	4,55	1,55	1,35
Šentviška Gora	10	51	37,2	5,9	9,8	62,7	46,9	21,6	29,4	5,10	1,50	1,30
Daber	9	28	42,9	7,1	7,1	64,3	55,6	21,4	46,4	3,11	1,44	1,33
Zakraj	5	20	60,0!	15,0	15,0	45,0	44,4	25,0	45,0	4,00	1,80	0,70
Polje	6	22	50,0	13,6	9,1	50,0	45,4	27,3	50,0	3,67	1,83	1,00
Gorski Vrh Bukovski	3	10	60,0!	10,0	—	70,0	71,4	20,0	50,0	3,33	1,67	1,00
Vrh	9	24	58,3!	12,5	8,3	53,3	57,1	20,8	37,5	2,67	1,00	0,83
Pečine	31	144	49,3	8,3	15,3	59,0	51,8	17,4	24,3	4,64	1,13	0,95
Ponikve	33	144	54,9	10,4	14,6	55,6	53,7	19,4	31,3	4,36	1,36	1,09
Logaršče	15	56	53,6	3,6	12,5	60,7	44,1	23,2	44,6	3,73	1,67	1,27
Roče	11	35	48,6	2,9	5,7	74,3	50,0	17,1	34,3	3,18	1,09	0,68
Trebuša skupaj	67	238	52,9	8,0	10,9	58,0	52,2	23,1	31,9	3,55	1,13	0,73
Planota skupaj	152	625	50,2	9,1	11,5	59,5	50,0	19,8	33,6	4,11	1,33	1,08
Obravna- vana pokr. skupaj	219	863	51,0	8,8	11,4	59,1	50,6	20,7	33,1	3,94	1,31	0,97

Negativni biološki trend, ki se kaže v večjem deležu moških, je v naši pokrajini še za 0,5 % večji kot v sosednji idrijski občini (Meze, 1987, 48, 52), s čimer so degenerativne tendence še očitnejše. Največje odstopanje v korist moških je v Zakraju, Gorskem in Bukovskem Vrhu in v Dolenji Trebuši (8—10 %), nad polovico pa je moških še na Ponikvah, Logarščah in v Polju, v ostalih naseljih pa je žensk več kot moških.

Otrok do 16. leta je dobra petina, kar je za okrog 5 % manj od povprečja na ostalih raziskanih hribovskih področjih. Manj je predvsem šoloobveznih otrok. Najslabše med vsemi je stanje otrok v Gorenji Trebuši, Gorskem Vrhu, Ročah, na Dabru in Šentviški Gori, razveseljivo pa v Zakraju, Dolenji Trebuši in deloma tudi na Pečinah ter Ponikvah.

Tudi stalež delovne sile na obravnavanih kmetijah, ki jo predstavlja starostna skupina 16—64, je v mejah normale; nekaj višji je na Planoti, v obeh Trebušah pa za 1,5 % nižji. Med naselji je najvišji v Ročah in Gorskem Vrhu, nadpovprečen tudi na Prapetnem Brdu, Šentviški Gori, Dabru in Logarščah, najnižji pa v Zakraju, kjer odstopa od povprečja kar za 14,1 %, in v Polju (—9,1 %).

Delež 65 in več let starih je na obravnavanih kmetijah med vsemi do sedaj raziskanimi hribovskimi področji največji, saj zajema dobro petino vsega prebivalstva;* v obeh Trebušah jih je 3,3 % več kot na Planoti oziroma 2,4 % več od povprečja obravnavanih kmetij. Nadpovprečen delež starih v obeh Trebušah gre le na račun izjemno velikega deleža teh v Gorenji Trebuši (15,8 % več od povprečja!), ki je tudi najvišji med naselji obravnavane pokrajine, ublaži pa ga na drugi strani najnižji delež te starostne kategorije v Dolenji Trebuši, ki je za 6,6 % manjši od povprečja in kot tak najnižji v obravnavani pokrajini. Gorenji Trebuši sledi Polje s 6,6 % presežkom povprečja, četrtnina vseh prebivalcev te kategorije je v Zakraju, le nekaj manj pa na Logarščah. Podpovprečni delež starih je, razen v Dolenji Trebuši, še na Pečinah, Prapetnem Brdu, v Gorskem Vrhu, Ročah in na Ponikvah.

Kmečkega prebivalstva je le še tretjina, najmanj med vsemi do sedaj raziskanimi pokrajinami hribovskih kmetij. Tudi v deležu kmečkega prebivalstva so izjemne razlike v obeh Trebušah: v Gorenji Trebuši je še polovica tamkajšnje obravnavanega prebivalstva kmečkega stanu (toliko ga je le še v Polju in Gorskem Vrhu), v Dolenji Trebuši pa komaj petina, kar je najmanj med obravnavanimi naselji v pokrajini. Podpovprečni delež kmečkega prebivalstva je še na Pečinah, Ponikvah in Šentviški Gori, torej v večjih naseljih, nadpovprečni pa, razen v že imenovanih naseljih, še na Dabru, Logarščah, Prapetnem Brdu, v Bukovskem Vrhu in Ročah.

Zaradi majhnega deleža kmečkega prebivalstva je seveda majhno tudi povprečno število kmečkega prebivalstva, ki živi na kmetijah (1,3), kar je najmanj v do sedaj raziskanih področjih hribovskih kmetij. Odkloni po naseljih niso veliki: manj kot en kmečki prebivalec je na obravnavanih kmetijah Dolenje Trebuše, eden v Bukovskem Vrhu, 1,1 v Ročah in na Pečinah, največ, in sicer 1,8, pa jih je v Polju in Zakraju.

* Republiški povpreček iz leta 1981 presežejo za 9,8 %.

Sl. 5. Kozolci, predvsem dvojni, na Planoti imenovani tudi »kozol«, so med gospodarskimi poslopji najbolj pogosti. Imajo jih vse kmetije. Med njimi je nekaj prav velikih, kot je npr. tale v Polju blizu Šentviške Gore.

Skupnega prebivalstva je na kmetijah povprečno dvakrat več kot kmečkega (v idrijski občini 1,7-krat več — Meze, 1987, 53); v obeh Trebušah ga je 2,3-krat več, na Planoti pa 1,8-krat. Največ ljudi živi na obravnavanih kmetijah na Šentviški Gori (30,8 % več od povprečka), okrog 17 % več na Pečinah, v Dolenji Trebuši, na Prapetnem Brdu in deloma pa tudi še na Ponikvah, manj od povprečka pa predvsem v Gorenji Trebuši, Bukovskem Vrhju, na Dabru in v Ročah.

Razumljivo je, da je majhno tudi število efektivne oziroma dejanske kmečke delovne sile na kmetijo. Najmanjše je med do sedaj raziskanimi hribovskimi pokrajinami, saj pride na kmetijo povprečno le en sam za delo sposoben aktiven kmečki prebivalec. Na najslabšem so v povprečku Dolenja Trebuša, Roče in Zakraj (0,8—0,7), med najboljšimi pa Prapetno Brdo, Daber, Šentviška Gora in Logaršče (1,4—1,3).

7. KLASIFIKACIJA KMETIJ

Delež zaščitenih kmetij je v obravnavani pokrajini sicer nekaj višji kot v idrijski občini, a v primerjavi z drugimi že raziskanimi kmetijami manjši za okrog 40 %. Še posebej zaskrbljujoče je stanje v odročnem severovzhodnem delu Planote, kjer od 12 še aktivnih kmetij v Bukovskem in Gorskem Vrhu ni nobena zaščiteni. Veliko boljše ni niti v Ročah in Dolenji Trebuši, kjer je zaščitenih le nekaj nad 9 % vseh tamkajšnjih kmetij (tabela 9). Petina je zaščitenih kmetij v Zakraju, tretjina v Gorenji Trebuši in na Logarščah, dve petini na Šentviški Gori in Ponikvah, 45 % na Prapetnem Brdu, največ pa v Polju

Tabela 9. Klasifikacija kmetij — v %

Table 9. Classification of farms — in %

1987 Naselja Regije	Čiste kmetije					Nasledstvo									
	Zašči- tene	Usmer- jene	skupaj	od tega ostarele	Polčiste	Mešane	urejeno	brez nasled- nika	poten- cial. na- slednik	negoto- vo na- sledstvo	negot. in pot. na- slednik	Perspek- tivne kmetije	Nepersp. kmetije	Znane opušč. kmetije	
Gorenja Trebuša	33,3	5,6	30,6	45,4	19,4	50,0	8,3	36,1	—	52,8	2,8	13,9	52,8	33,3	
Dolenja Trebuša	9,7	6,4	3,2	—	16,1	80,7	33,7	6,4	6,4	45,2	3,2	9,7	16,1	56,9!	
Prapetno Brdo	45,0	30,0	15,0	—	15,0	70,0	40,0	15,0	5,0	30,0	10,0	35,0	10,0	—	
Šentviška Gora	40,0	30,0	—	—	50,0	50,0	60,0	10,0	—	30,0	—	40,0	—	33,3	
Daber	33,3	33,3	22,2	—	33,3	44,4	88,9	11,1	—	—	—	22,2	11,1	—	
Zakraj	20,0	40,0	20,0	—	60,0	20,0	60,0	20,0	—	20,0	—	40,0	20,0	—	
Polje	83,3	50,0	50,0	66,7	16,7	33,3	66,7	33,3	—	—	—	66,7	33,3	—	
Gorski Vrh	—	—	33,3	—	—	66,7	33,3	33,3	—	33,3	—	33,3	33,3	78,6!	
Bukovski Vrh	—	—	55,6	40,0	11,1	33,3	22,2	22,2	—	55,6	—	11,1	44,4	25,0	
Pečine	64,5	32,3	9,7	33,3	12,9	77,4	51,6	6,4	—	35,5	6,4	32,3	12,9	6,1	
Ponikve	39,4	27,3	9,1	33,3	27,3	63,6	48,5	15,1	6,1	21,2	9,1	18,2	9,1	2,9	
Logaršče	33,3	20,0	13,3	—	33,3	53,3	40,0	—	—	53,3	6,7	26,7	20,0	6,3	
Roče	9,1	—	18,2	50,0	9,1	72,7	36,4	18,2	—	36,4	9,1	—	9,1	8,3	
Trebuša skupaj	22,4	6,0	17,9	41,7	17,9	64,2	22,4	22,4	3,0	49,2	3,0	11,9	35,8	46,8!	
Planota skupaj	40,1	25,7	16,4	28,0	23,0	60,6	48,7	13,1	2,0	36,3	5,9	27,0	13,8	13,6	
Obravnavana pokrajina — skupaj	34,7	19,6	16,9	32,4	21,5	61,6	40,6	16,0	2,3	36,1	5,0	22,4	20,5	27,5	

Sl. 6. Tudi velika in lepa kmetija Pleše, 715 m, na Utrškem Vrhu v Dolenji Trebuši, je opuščena. Kmetijsko zemljo ima v najemu bližnji napredni sosed Rupar, kjer pase svojo živino. Manj ugodno kmetijsko zemljišče že zarašča grmovje in drevje. — V Dolenji Trebuši je do danes opuščenih že 41 ali 57 % vseh tamkajšnjih kmetij.

in na Pečinah. — Majhen delež zaščitenih kmetij v večjem delu obravnavane pokrajine kakor tudi nasploh v kmetijskih področjih, še posebej hribovskih, je v nasprotju s splošno-nacionalnimi pa tudi kmetijskimi interesi, saj so hribovske kmetije na nekaterih področjih že tako nagnjene k opuščanju in drobljenju posesti, kar velja v obravnavani pokrajini v prvi vrsti za Bukovski in Gorski Vrh, Dolenjo Trebušo in Roče.

Tudi usmerjenih kmetij je malo (petina), a med že raziskanimi področji hribovskih kmetij ne najmanj, saj je njihov delež občutno manjši v Kokri s Krvavškim predgorjem; približno enak je v Tržiški pokrajini in idrijski občini (Meze, 1981; 1984; 1987). Brez usmerjenih kmetij sta Bukovski in Gorski Vrh pa tudi Roče, manj kot 10 % jih je v obeh Trebušah, petina na Logarščah, nadpovprečen delež teh pa je v ostalih naseljih: največ, polovica, v Polju, dve petini v Zakraju, tretjina na Dabru in Pečinah, 30 % na Šentviški Gori in Prapetnem Brdu, le nekaj manj pa tudi na Ponikvah.

Možnosti zaposlovanja v izvenkmetijskih dejavnostih se jasno odražajo v deležu mešanih, polčistih in čistih kmetij. Nekoliko preseneča, da je delež me-

šanih kmetij v obravnavani pokrajini med vsemi do sedaj raziskanimi hribovskimi področji največji, najmanjši pa delež čistih in tudi polčistih kmetij (tabela 9, karta 2). So pa razlike med regijama in posameznimi naselji. Zanimivo je, da je največji delež mešanih kmetij v obeh Trebušah (od Planote je večji za 3,6 %), a to le na račun zelo visokega deleža mešanih kmetij v Dolenji Trebuši (81 %), medtem ko jih je v Gorenji Trebuši polovica. Na Planoti so v ospredju Roče, Pečine, Prapetno Brdo, Gorski Vrh in Ponikve, relativno najmanj mešanih kmetij je v Zakraju, Polju in Bukovskem Vrh, na Šentviški Gori in Logarščah pa jih je okrog polovica. Čistih kmetij je največ v Bukovskem Vrh in Polju (56—50 %), tretjina jih je v Gorskem Vrh, 31 % v Gorenji Trebuši, v vseh ostalih naseljih pa od 22 % na Dabru do Šentviške Gore, ki je brez čistih kmetij. Zelo malo čistih kmetij je razumljivo tudi na Ponikvah in Pečinah, preseneča pa, da jih je v Dolenji Trebuši le 3 %. Med čistimi kmetijami vzbujajo posebno pozornost zaradi brezperspektivnosti ostarele kmetije, ki jih je največ v Gorenji Trebuši, 5 ali 45 % vseh čistih kmetij, po dve sta v Polju in Bukovskem Vrh, po ena pa na Pečinah, Ponikvah in v Ročah.

Zanimivo je nasledstveno stanje na obravnavanih kmetijah (tabela 9). V splošnem je zadovoljivo, saj ima urejeno nasledstvo dve petini kmetij, od tega na Planoti skoraj polovica, v obeh Trebušah pa le dobra petina, kar gre predvsem na račun Gorenje Trebuše s komaj 8 % kmetij z urejenim nasledstvom, kar je daleč najmanj v vsej obravnavani pokrajini. Na najboljšem so Daber, Polje, Zakraj, Šentviška Gora in deloma tudi še Ponikve in Pečine. Kmetij brez nasledstva je slaba petina, kar je nekaj slabše kot v splošnem na večini že raziskanih hribovskih področjih. Tudi glede tovrstnih kmetij je na najslabšem Gorenja Trebuša; če k temu dodamo še izredno malo kmetij z urejenim nasledstvom, izjemno visok delež kmetij brez naslednika in več kot polovico kmetij z negotovim nasledstvom, se Gorenji Trebuši tudi zaradi omenjenega v prihodnje slabo piše. Pogled na tabelo 9 nam pove, da so glede nasledstva na najboljšem naselja z velikim deležem kmetij z urejenim nasledstvom, majhnim deležem kmetij brez naslednika in po možnosti s čim manjšim deležem kmetij z negotovim nasledstvom, a zato z več potencialnimi nasledniki. Mednje uvrščamo Šentviško Goro, Daber, Zakraj, Pečine in Ponikve pa tudi Logaršče, čeprav imajo le dve petini kmetij z urejenim in nad polovico kmetij z negotovim nasledstvom, zato pa nobene kmetije brez naslednika.

Perspektivnih kmetij je v celoti nekaj manj od četrtnine (tabela 9, karta 3). Med naselji je delež teh najvišji v Polju, slede mu pa Šentviška Gora, Zakraj, Prapetno Brdo, Gorski Vrh, Pečine in Logaršče z nadpovprečnim deležem perspektivnih kmetij. Manjši od povprečja pa je delež perspektivnih kmetij na Dabru, Ponikvah, v Gorenji Trebuši, Bukovskem Vrh, Dolenji Trebuši in v Ročah, kjer ni nobene perspektivne kmetije.

Delež neperspektivnih kmetij v pokrajini, ki je okrog 15 % večji od ostalih do sedaj raziskanih hribovskih področij, je daleč največji v Gorenji Trebuši, 53 %, višji od povprečka je še v Bukovskem in Gorskem Vrh ter Polju, medtem ko je v ostalih naseljih podpovprečen; Šentviška Gora pa je celo brez neperspektivnih kmetij.

Posebno pozornost v obravnavani pokrajini vzbujajo opuščene kmetije (tabela 9, karta 1 in 3): nekaj več od četrtrine jih je in tako daleč največ med vsemi do sedaj raziskanimi hribovskimi področji. Se najbližji sta ji Kokra s Krvavškim predgorjem z dobro petino opuščenih kmetij in deloma tudi še Gornja Savinjska dolina s 16 % (Meze, 1981, 103 — tabela; 1980, priložena karta 2). Treba pa je poudariti, da gre v obravnavani pokrajini tako visok delež opuščenih kmetij predvsem na račun obeh Trebuš, kjer je opuščenih skoraj polovico kmetij (v Dolenji Trebuši 57 %, v Gorenji 33 %, skupaj 59 kmetij!), in Gorskega Vrha na Planoti z 11 opuščenimi kmetijami, kar je nad tri četrtrine vseh kmetij v tej raztreseni in oddaljeni hribovski vasi; v njej so se do danes obdržale le tri kmetije, med njimi tudi najvišja še aktivna kmetija v celotni obravnavani pokrajini (Štrin, 927 m). Med naselji na Planoti je 5 ali tretjina kmetij opuščenih še na Sentviški Gori, v Bukovskem Vrhu 3 oziroma četrtrina, na Pečinah, Ponikvah, Logarščah in v Ročah pa so bile opuščene le štiri kmetije. — Tudi v porečju Kokre in v Gornji Savinjski dolini gre visok delež opuščenih kmetij na rovaš posameznih manjših regij ali celo samo posameznih naselij, tako v porečju Kokre Jezerskega in v Gornji Savinjski dolini Solčavskega, Podveže, Podvolovljeka in Nadbočne.

Sl. 7. Dol. Jerovčnik, 820 m, ena od enajstih opuščenih kmetij v Gorskem Vrhu, odmaknjeni hribovski vasi tipičnih samotnih kmetij. 79 %-ni delež opuščenih kmetij v vasi je daleč največji v obravnavani pokrajini in tudi sicer v vseh do sedaj raziskanih hribovskih vaseh.

Opuščanje kmetij datira skoraj v celoti v povojno obdobje, začenši s petdesetimi leti, najintenzivneje pa po šestdesetem letu. Nekaj kmetij je bilo zaplenjenih takoj po vojni in so prišle v last SLP; nekatere od teh so propadle, nekaj pa so jih dodelili agrarnim interesentom, a brez gozda, in kot take v večini le životarijo. Glavni vzroki propadanja kmetij so: zgrešena kmetijska politika prvih povojnih desetletij; napredek bližnje in daljnje industrializacije in urbanizacije, ki je nudila možnost zaposlovanja tudi hribovskemu kmečkemu prebivalstvu; počasna elektrifikacija in povezovanje oddaljenejših in težje dostopnih kmetij s cestami; neugodne naravne razmere za uspevanje kmetij ob večjih zahtevah novejšega, tehnološko naprednejšega časa — in še kaj. Ni slučaj, da je val največjega opuščanja kmetij zajel področja z najbolj neugodnimi naravnimi in drugimi razmerami, in sicer obe Trebuši in najvišji in najbolj odmaknjen severovzhodni del Planote. Z opuščenih kmetij so se odseljevali posamezniki in cele družine v bližnje a tudi oddaljenejše kraje (Slap, Tolmin, Volče, Apače, Stična, Kočevsko). Opuščeni domovi so večidel propadli, oziroma še propadajo, nekaj, predvsem v Dolenji Trebuši pa je spremenjenih v vikende (glej seznam opuščenih kmetij str. 90, 91). Kmetijsko zemljišče imajo ponekod v najemu sosedje, nekaj pa v zakupu ali odkupu posamezni kmetje, ki ga obdelujejo ali so ga spremenili v planine za pašo svoje govede v okviru pašne skupnosti ali privatnih planin. Tako je predvsem v severovzhodnem delu Planote, v Gorskem Vrhu, s planinami na opuščenih kmetijah Graheta (na zemljišču SLP planina pašne skupnosti Korita-Ponikve), Crv, Snebišče in Martinkovšče (pasejo največ kmetje s Ponikev in Sentviške Gore), v Dolenji Trebuši pa na opuščeni kmetiji Zarobar, kjer so si uredili planino Tolminci, in na že pred vojno opuščeni kmetiji Vršar (Vrše), 845 m, kjer je danes planina kombinata iz Ajdovščine, pasejo pa na njej tudi kmetje iz Čepovanske doline.

8. SKLEPNE MISLI*

Naravnogeografsko se obravnavana pokrajina v glavnem sklada s sosednjo v idrijski občini. Sentviška oziroma Sentviškogorska planota je nadaljevanje Šebreljsko-idrijskokrniške planote, predstavljajoč nižjo stopnjo Vojskarske planote onstran kanomeljskega preloma, ki jo prekinja globoka deber Idrijce med Reko in Stopnikom. Razlika med obema ostankoma planote obakraj Idrijce je le v tem, da je Planota v geomorfološkem smislu še večja in izrazitejša od Šebreljsko-idrijskokrniške planote in v ovršju razmeroma intenzivno razčlenjena s suhimi dolinami in nekaterimi drugimi kraškimi oblikami. Suhe doline so usmerjene na jugozahod k Idrijci, predstavljajoč nekdanjo nadzemsko hidrografska mrežo, katere spodnji deli so se v večini še ohranili v obliki potočkov (Kostanjevec, Mlaka, Metujzova grapa), globoko zajedenih v strmo jugozahodno pobočje Planote. Planota je na severovzhodu dvignjena do višine okrog 950 m, s Črvovim vrhom, kot najvišjim, 974 m, kar je okrog 100 m nižje od ovršja Vojskarske planote in najvišjih ostankov Idrijskokrniške planote, medtem ko se

* Osmo, zaključno poglavje temelji med drugim na terenskih poizvedovanjih in na povzetkih iz Krajevnega leksikona Slovenije, 1968, 389—432, Ljubljana.

višina Šebreljske planote v glavnem sklada z osrednjim najizrazitejšim ravniškim delom Sentviške planote. Je pa Planota gosteje naseljena od Šebreljsko-idrijskokrniške in tudi od Vojskarske planote; delno so ji enakovredne le Šebrelje, ki jih sestavljajo trije gručasti vaški deli.

Nekoliko samosvojega značaja je pokrajina obeh Trebuš, ki predstavlja intenzivno razčlenjen severozahodni podaljšek Vojskarske planote z globoko zajedenima Hotenjo in Trebuščico s pritoki. Strma pobočja z globokimi, tesnimi dolinami, malo pobočnih in slemenskih pregibov, nekaj položnejšega sveta na vršnih slemenih med potokoma in v povirjih obeh potokov, manj strma prisojna pobočja ter nekaj širše dno doline Hotenje so le delno ugodni za naselitev. Kljub temu je bila prvotna naselitev dokaj gosta, a se je do danes prepolovila.

Kot drugod v že raziskanih področjih hribovskih kmetij se je tudi v obravnavani pokrajini bolj ali manj samooskrbno gospodarjenje začelo preusmerjati v tržno. Temu je pripomogla oskrba z elektriko in boljša povezava s cestami, tako na Planoti kot tudi v obeh Trebušah. V kmetijstvu je že vseskozi v ospredju govedoreja, le da so zastarelo proizvodnjo začeli po šestdesetih letih modernizirati. Odprla se je možnost nabave kmetijskih strojev, predvsem kosilnic in pihalnikov, počasi tudi nakladalnih prikolic in drugih kmetijskih strojev, predvsem pa traktorjev. Ker je bilo povpraševanje po govedorejskih proizvodih če-

Sl. 8. Tudi blizu gručastega jedra P o n i k e v je ob dobro stoječi kmetiji (levo) opuščen manjši kmečki dom, krit s slamo.

dalje večje, so začeli opuščati njive in jih prepuščati intenzivnim travnikom, na preostalih njivah pa so gojili le krmne rastline in silažno koruzo, ki je je danes na Planoti izjemno veliko. Proces intenzifikacije govedoreje je šel na večjem delu naravno ugodnejše Planote znatno hitreje kot v obeh Trebušah, kjer je bila možnost modernizacije govedoreje zaradi neugodnih naravnih razmer znatno omejena; tu so si pomagali s prodajo lesa, ki ga imajo nekateri kmetje veliko, v splošnem pa ga je tudi v Trebuši manj kot npr. v drugih področjih hribovskih kmetij.

Istočasno so se že začele kazati možnosti zaposlovanja v bližnjih porajajočih se industrijskih podjetjih v dolini in okrepljenih urbaniziranih središčih, kamor se je zatekalo čedalje več tudi kmečke delovne sile. Najstarejša tovrstna zaposlitev je na železnici, ki se je je oprijelo nekaj Ponikovcev in Logarščanov. Začelo se je izseljevanje s kmetov in zato siromašenje kmetij. Ta proces je bil izrazitejši v najbolj neugodnih območjih (obe Trebuši in severovzhodni del Planote), kjer je tudi največ kmetij obubožalo, veliko pa jih je tudi propadlo.

Potres leta 1976 je močno prizadejal tudi številne kmetije na Planoti in v obeh Trebušah. Več hiš je bilo treba porušiti, številne pa so bile bolj ali manj poškodovane.* Raziskave kažejo, da sta bili zelo močno prizadeti KS Dolenja in Gorenja Trebuša, na Planoti pa KS Šentviška Gora, ki je tudi najobsežnejša, precej pa tudi Pečine in Ponikve (tabela 7, str. 133). S popotresno obnovo, ki jo je velika večina prizadetih, tudi kmetov, v celoti izkoristila, je zrastle mnogo novih hiš in tudi gospodarskih poslopij, še več pa jih je bilo prenovljenih; mnoge od njih v taki meri, da so videti kakor nove. Nekaj hiš pa je še do danes ostalo montažnih. Spremenjen videz kmečkih in drugih domov je viden po vsej Planoti in delu obeh Trebuš. Na Planoti je to najopaznejše na Pečinah in delno tudi Ponikvah in Prapetnem Brdu, manj pa v vzhodnem delu Planote, čeprav so bile tudi tam poškodbe velike.

K prenovi domov in spremenjenemu kmečku videzu pokrajine nasploh, upoštevajoč modernizacijo in intenzifikacijo govedoreje, je veliko pripomogla po potresu tudi namestitve večjega industrijskega dislociranega obrata tolimskega Metalflexa na Pečinah in manjšega v Gorenji Trebuši. V pečanskem obratu so se zaposlili številni prebivalci z vse Planote, največ prav s Pečin. Ni malo primerov, da je v tovarni z ene kmetije zaposlenih tudi več ljudi, včasih gospodar in gospodinja pa tudi odrasli otroci. Zanimivo pa je, da zato kmetijstvo ni opešalo. Nasprotno. Na zemljo so se tudi zaposleni v industriji še bolj navezali. Ves prosti čas porabijo za delo na kmetiji, prihranke pa vlagajo največ v modernizacijo kmečkega obrata. Vse to se očitno kaže že na zunanji podobi naselij z lepimi hišami, številnimi kmetijskimi stroji, marsikje z betonskimi silosi, z električnimi pastirji ograjenimi travno-pašnimi parcelami pri kmetijah, ki imajo vpeljan pašno-košni sistem, itd. Skoraj vsaka hiša ima tudi osebni avtomobil, nekatere tudi po več mopedov. Omenjeno preslojevanje prebivalstva je občutno spremenilo socialno sestavo prebivalstva, ki se izraža v zmanjšanem deležu kmečkega prebivalstva, v visokem deležu mešanih in polčistih kmetij in izjemno majhnem deležu čistih kmetij (tabeli 8 in 9).

* Podrobnosti o škodi, ki jo je potres prizadejal obravnavani pokrajini, glej: Orožen, Adamič, 1979, 115 sl. in tabela 7 str. 133. Podatki so prikazani po Krajevnih skupnostih (KS).

Sl. 9. Propadajoči stari kmečki hiši v Gorskem Vrhu je dodal svoje tudi potres leta 1976, ki je na mnogih stavbah širom po obravnavani pokrajini naredil veliko škodo. Mnoge od njih so s pomočjo popotresnega sklada obnovili ali na novo pozidali.

Vpliv Metalflexovega obrata na razvoj kmetij je manj opazen v Gorenji Trebuši, saj zaposluje le 12 delavcev, domačinov, a vseeno ni zanemarljiv. Brez večjega učinka na standard Dolenjetrebušanov pa je dislocirani obrat mirenške tovarne igrač Ciciban, ki zaposluje 60 delavcev, večinoma nedomačinov, ker za domačine zaradi slabih plač in tudi pomanjkanja delovne sile ni vabljen. Iz Dolenje Trebuše hodijo na delo največ v cerkljansko ETO, nekaj pa tudi v tolminski Metalflex, kar velja tudi za prebivalce Roč, Logarščane pa je najbolj pritegnil lesno-predelovalni obrat na Kneži.

Odkup in odvoz mleka v Kobarid je dobro organiziran; ob cestah so na Planoti v večjih vaseh zbiralnice, iz njih pa ga od Šentviške Gore na vzhodu in Ponikev na zahodu odvažajo v dolino po modernizirani, asfaltirani cesti, medtem ko je za Trebušo zbiralnica v spodnjem koncu Dolenje Trebuše. Ni pa zadovoljiva trgovska mreža, saj je treba za večje nakupe v dolino. Manjše trgovine so na Ponikvah, Šentviški Gori, Pečinah in v Gorenji Trebuši, istotam, razen na Ponikvah, so tudi manjši gostinski obrati. K dvigu standarda so v zadnjem času, zlasti po letu 1984, prispevale italijanske pokojnine, ki jih dobivajo tudi nekateri kmetje na Planoti in v obeh Trebušah.

Z analizo statističnih podatkov in terenskih raziskav se je pokazalo, da v obravnavani pokrajini izstopata dve gospodarsko občutno zaostali področji. To sta obe Trebuši, na Planoti pa že večkrat omenjeni visoki, odročni in težje dostopni severovzhodni del z naseljema Bukovski in Gorski Vrh, v strogem kmetijskem smislu pa deloma tudi Roče na strmem zahodnem pobočju Planote. Vzroke stagnacije in nazadovanja smo že sproti navajali. Med omenjenimi petimi naselji posebej izstopata Gorenja Trebuša in Gorski Vrh. Videti je, da se na Planoti pas propadanja kmetij v najnovejšem času širi od severovzhoda proti zahodu ob severnem robu Planote, ki je najdlje stran od glavne prometnice med Pečinami in Ponikvami. V tem področju je ena kmetija že opuščena, nekaj pa je neperspektivnih. Videti je, da se bo ob sedanji razvojni usmeritvi gospodarstvo na Planoti še naprej krepilo v osrednjem in južnem delu Planote od Dabra, Šentviške Gore, Prapetnega Brda, Pečin in Ponikev, deloma vključujoč še Logaršče, medtem ko bo severni in severovzhodni del Planote še naprej populacijsko odmiral. Tamkajšnjo opuščeno kmetijsko zemljo pa bodo lahko še intenzivneje izkoriščali za planinsko pašo ob napredujoči, modernizirani govedoreji na Planoti, eventualno pa bi je nekaj lahko služilo tudi za pašo drobnice, ki je sedaj skoraj v celoti zamrla. Obema Trebušama pa je v glavnem usojeno nadaljnje nazadovanje, še posebej Gorenji Trebuši, ki ima razen tretjine že opuščenih kmetij nadaljnjih 53 % neperspektivnih, ki so na poti opustitve.

K delni spremembi podobe kmečke pokrajine je ponekod prispevala tudi zadnja vojna. Tako je bilo predvsem na Ponikvah, kjer so Nemci 1944 požgali 22 poslopij in cerkev, in na Pečinah, kjer so z bombardiranjem porušili več hiš. Na Šentviški Gori so opustošili šolsko poslopje, v Gorenji Trebuši pa požgali tri hiše. Po vojni so uničene stavbe obnovili v glavnem v starem slogu. Velik del Ponikev je prvotno kmečko stavbeno lice deloma spremenil že po letu 1907, ko je vas zaradi strele pogorela. Po zadnji vojni so med vojno močno poškodovano ponikevsko cerkev obnovili po načrtih arhitekta Plečnika.

V stari kmečki arhitekturi so v večjem delu obravnavane pokrajine prevladovala velike zidane nadstropne hiše in med njimi manjše kočarske, vse pa s strmimi slamnatimi strehami in večidel z ločenimi gospodarskimi poslopji, med katerimi so zelo opazni tudi veliki dvojni kozolci, na Planoti imenovani »kozol«, z močnimi zidanimi opornimi stebri. Na Planoti in v Trebuši so hiše škofjeloško-cerkljanskega tipa, le v Ročah se že pojavi primorski tip hiše. Slamnato streho so s hiš le počasi in redki zamenjavali z opečno, skoraj v celoti pa je ostala na gospodarskih poslopih (sem in tja je tako še danes). Na Ponikvah so že po požigu vasi leta 1907 na večini obnovljenih poslopih zamenjali slamnato kritino z opečno. Podobno so naredili tudi na stavbah, ki so bile med vojno uničene in po vojni obnovljene. — Tudi slamnate strehe v pokrajini kažejo na razvitejše poljedelstvo v preteklosti, med katerim je bilo tudi veliko vseh vrst žitaric, tako tudi rži, katere slamo uporabljajo za strešno kritino. Strme strehe pa so odraz klime v zimskem času, saj kažejo na večje količine zapadlega snega.

Bližina anhovske tovarne salonita, med njim tudi cenениh salonitnih strešnih plošč, je v zadnjem času v celotni pokrajini temeljito spremenila zunanje lice kmečke domačije. Na hišah, ki so še imele slamnate strehe, so te zame-

njali s salonitnimi, enako tudi na večini gospodarskih poslopij. Danes s slamo kritih kmečkih hiš ni več, če izvzamemo nekatere majhne skromne hiše kočarjev, redka s slamo krita pa so tudi gospodarska poslopja. — Videz kmečke domačije je z uvajanjem salonitne kritine, žal, osiromašen; veliko lepši pogled nudijo hiše, krite z opeko.

Na Planoti in ponekod v obeh Trebušah so že od nekdaj dobri pogoji za govedorejo. Osnova zanjo so veliki travniki na dobri zemlji okrog vasi in na krčevinah samotnih kmetij ali majhnih zaselkov. Tako je na Planoti na vsem širokem pasu od Šentviške Gore z okolico preko Prapetnega Brda, Pečin in Ponikev tja do Logaršč, kjer je tudi še danes govedoreja najbolj razvita.

Drugače je z gozdarstvom, ki ima v kmetijstvu na splošno majhno vlogo. Dobrih smrekovih gozdov je malo. Večidel so gozdovi mešanega, a največ listnatega tipa. Italijani so v času zasedbe teh krajev, med obema vojnama, neusmiljeno izkoriščali predvsem smrekove gozdove, in sicer najbolj prav v obeh Trebušah. Tudi to je pripomoglo k siromašenju, depopulaciji in v skrajni posledici tudi k opuščanju tamkajšnjih kmetij.

Na Planoti so dobri naravni, posebej klimatski pogoji za gojenje sadnega drevja (jabolka, hruške, slive, orehi). Tega je veliko po vaseh pa tudi na mnogih samotnih kmetijah Dolenje in deloma tudi Gorenje Trebuše. Večino sadja porabijo doma, na Planoti pa ga nekateri tudi prodajajo.

Včasih razvite domače obrti so skoraj popolnoma propadle. Tako je s kovačijami v Gorenji Trebuši, ki so jih imele mnoge kmetije, v katerih so do zadnje vojne kovali žeblje. Nekateri gorenjetrebuški kmetje so izdelovali tudi suho robo (škafe, žlice in žebličke za čevlje). Vse kovačije so propadle, zamrlo je tudi izdelovanje suhe robe, enako tudi pletenje domačih volnenih nogavic iz domače volne za prodajo; kasneje ga je nadomestilo zelo razširjeno klekljanje, ki pa tudi močno peša. V obeh Trebušah, posebej v Dolenji, je bilo več vodnih mlinov in žag, ki pa so vsi opuščeni in propadli. En mlin je bil tudi na območju Planote, in sicer v spodnjem toku Kostanjevca, ki pa je tudi že opuščen.

LITERATURA IN VIRI

Arhiv Hidrometeorološkega zavoda SR Slovenije (HMZ).

Gams, I., 1984, Hribovske kmetije Slovenjegraškega Pohorja. Geografski zbornik 23/1983, 141—199, Ljubljana.

Ilešič, S., 1948/1949, Kmečka naselja na Primorskem. Geografski vestnik, 20—21, 217—250, Ljubljana.

— 1950, Sistemi poljske razdelitve na Slovenskem. Dela SAZU, 2, 120 str., Ljubljana.

Kos, M., 1948, Srednjeveški urbarji za Slovenijo. Zvezek drugi: Urbarji Slovenskega Primorja, I. del, SAZU, Ljubljana.

Krajevni leksikon Slovenije, 1968, 1. knjiga. Občina Tolmin, 389—432, Ljubljana.

Melik, A., 1936, Slovenija I, splošni del, 2. zvezek, 395—701, Ljubljana.

Meze, D., Hribovske kmetije v Gornji Savinjski dolini po letu 1967. Geografski zbornik, 19/1979, 7—99, Ljubljana.

- 1980^a, Osnovne smernice za geografsko proučevanje hribovskih kmetij na Slovenskem. Geografski vestnik, 52, 145—154, Ljubljana.
- 1981, Hribovske kmetije ob Kokri in v Krvavškem predgorju. Geografski zbornik, 21/1981, 73—115, Ljubljana.
- 1984, Hribovske kmetije med dolinama Kokre in Drage. Geografski zbornik, 23/1983, 99—139, Ljubljana.
- 1986, Hribovske kmetije v Polhograjskem hribovju, bližnji okolici in sosednjih Rovtah. Geografski zbornik, 25/1985, 9—70, Ljubljana.
- 1986^a, Hribovske kmetije v Selški dolini. Loški razgledi, 33, 125—152, Škofja Loka.
- 1987, Hribovske kmetije na Idrijskem in Cerkljanskem. Geografski zbornik, 27/1987, 5—68, Ljubljana.
- Natek, M., 1984, Hribovske kmetije v vzhodnem delu Dobroveljske planote. Geografski zbornik, 23/1983, 201—271, Ljubljana.
- Orožen Adamič, M., 1979, Posledice potresov leta 1976 v Sloveniji. Geografski zbornik, 18/1978, 93—170, Ljubljana.
- 1987, Hribovske kmetije na severni strani Poljanske doline. Geografski zbornik, 27/1987, 69—113, Ljubljana.

FARMS ON THE SENTVIŠKA GORA PLATEAU AND AT TREBUŠA (WEST SLOVENIA)

Summary

The investigated territory consists of two different parts, according to the nature there and partly also to the economy. The first one represents the extensive Sentviška Gora plateau (in continuation Planota), which is situated on the right side of the lower current of the river Idrijca, at the altitude of about 650 m; the second part (Trebuša), however, represents the north-western section of the Vojsko plateau. In spite of some natural obstacles (high altitude above sea level, karstification, shortage of drinking water, steep slopes), Planota has, due to the gentle surface and favourable exposition, better conditions for settling than nearby Trebuša. The relief of Trebuša is intensively dissected by the deep and narrow valleys, modest remains of the slope terraces, and by the gentle watershed ridges among the brooks which are still most convenient for settling.

The relief structure has decisively exerted an influence on the form of the settlements. On Planota the clustered villages and larger hamlets predominate; in the higher north-eastern part and in some places of the more dissected hilly countryside, however, the isolated farms and smaller hamlets prevail. In the dissected area of Trebuša only settling in the form of isolated farms and smaller hamlets was possible.

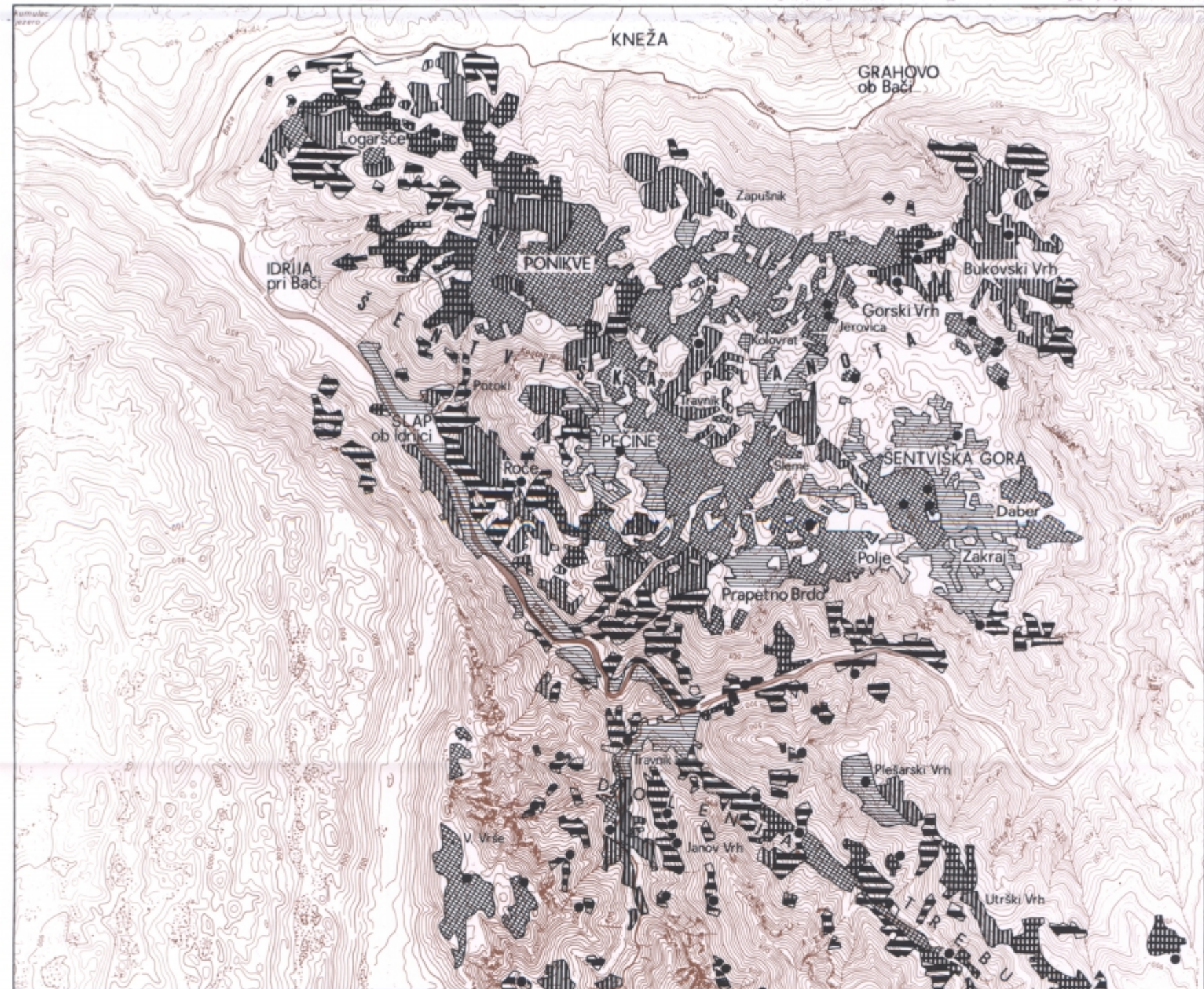
Planota was populated long ago. On it traces from the Illyrian and Roman periods have been discovered. In the Middle Ages, however, through Planota the cargo road from Škofja Loka to Tolmin and Čedad (Cividale) was leading; along it as a result of the older settling the villages and larger hamlets emerged.

In the study territory the most favourable economic branch, so in the past as at present, has been the cattle-breeding. In the near past, an important source of income was also derived from wood, first of all at Trebuša. But nowadays it has lost its significance because the forests there were not economically utilized in the period of the Italian occupation between the two wars. At Trebuša numerous saw-mills and mills have fallen into decay and the old trades (forges, wooden ware, knitting stockings from home made wool, bobbin-lace) have died out. With the abandonment of the autarchic economy after the Second World War, at the beginning of the sixties, also the modernization into the cattle-breeding has gradually been introduced by means of the agricultural mechanization. It was first based on the electrification (nowadays all the farms are connected with the electric supply system) and later on also on the connection with the roads of various categories and qualities. The network of roads made possible to the mountain farms the transition from the autarchic economy to the market production. In 1976 the study territory was heavily affected by the earthquake. The post-earthquake renovation gave an additional economic impetus to the agriculture there and especially to the cattle-breeding. By means of it numerous dwelling-houses and farm-buildings have been renovated and some newly built. In the post-earthquake period three industrial plants came into existence: one on Planota (Pečine) and two at Trebuša (Gorenja Trebuša and Dolenja Trebuša). Numerous agricultural inhabitants have also been employed there; they have been investing their earnings also in the modernization of the farms. This is reflected in the changed physiognomy of the rural countryside and first of all in the socio-economic picture (Tables 5—9). An improvement can also be observed in the modernization of the interiors of the dwelling-houses (house-holds, water-closets, bath-rooms).

In the investigated territory the milk cattle predominate. Milk is daily transported from the collecting-spots on Planota and at Trebuša to the Kobarid dairy. The slaughter and breeding cattle are rearing on the more distant and difficult of access farms.

As in the other areas of the mountain farms so far investigated, also here some villages and individual farms with the intensive cattle production stand out. On Planota there are to be found several villages with the farms which possess above the average number of the cattle, modernized stables, silos, and the whole agricultural mechanization for haymaking. There are 20 of such farms or a bad tenth of all the investigated farms.

In the territory under discussion there are two regions with the markedly bad economic and social as well as natural geographic state. This is especially the case on Planota, and that in the highest north-eastern part, and at Trebuša, first of all in the areas of Dolenja Trebuša and partly also of Gorenja Trebuša. The result of the bad state is most visible in the number and share of the abandoned farms, which is here the greatest of all so far investigated areas of the mountain farms in Slovenia. At Gorski Vrh, to the north-east of Planota, 11 of 14 existing farms or 79 per cent have been abandoned, at Dolenja Trebuša of 72 farms 41 or 57 per cent, and at Gorenja Trebuša one third — 18 of 54. Besides it at Gorenja Trebuša there are above half of the existing farms which have no prospects for development (prospectless farms); these farms are condemned to decay. At Bukovski Vrh and Gorski Vrh, to the north-east of Planota, the share of the prospectless farms is 44 per cent and 33 per cent respectively (Table 9).

KMETIJE NA ŠENTVIŠKI PLANOTI IN V TREBUŠI

FARMS ON THE ŠENTVIŠKA GORA PLATEAU AND AT TREBUŠA

KARTA 1
Map 1

POVPREČNI NAKLON KMETIJSKEGA ZEMLJIŠČA

Average Inclination of the Rural Ground

LEGENDA
Legend

	0 – 11,4° (0 – 20%)	Možnost naprednega poljedelstva Possibility for Development of the Progressive Agriculture
	11,5 – 16,4° (21 – 30%)	
	16,5 – 21,4° (31 – 39%)	Trajna paša Permanent Pasture
	21,5 – 24,4° (40 – 45%)	Zgornja meja trajne paše Upper Bound of the Permanent Pasture
	nad 24,4° (nad 45%) over	Velika živina uničuje rušo Big Livestock Ruins the Turf
		Znane opuščene hribovske kmetije Known Abandoned Mountain Farms

Merilo 1:50.000

Izdelano v Geografskem inštitutu Antona Melika ZRC SAZU 1988
Avtor: Drago Meze, risala Maruša Rupert
Topografska osnova: Geodetski zavod SRS

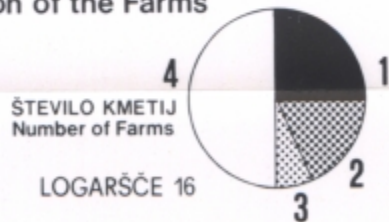
KMETIJE NA ŠENTVIŠKI PLANOTI IN V TREBUŠI

FARMS ON THE ŠENTVIŠKA GORA PLATEAU AND AT TREBUŠA

KARTA 3
Map 3

KLASIFIKACIJA KMETIJ Classification of the Farms

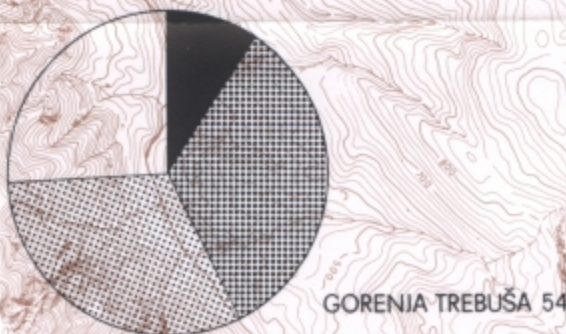
LEGENDA
Legend

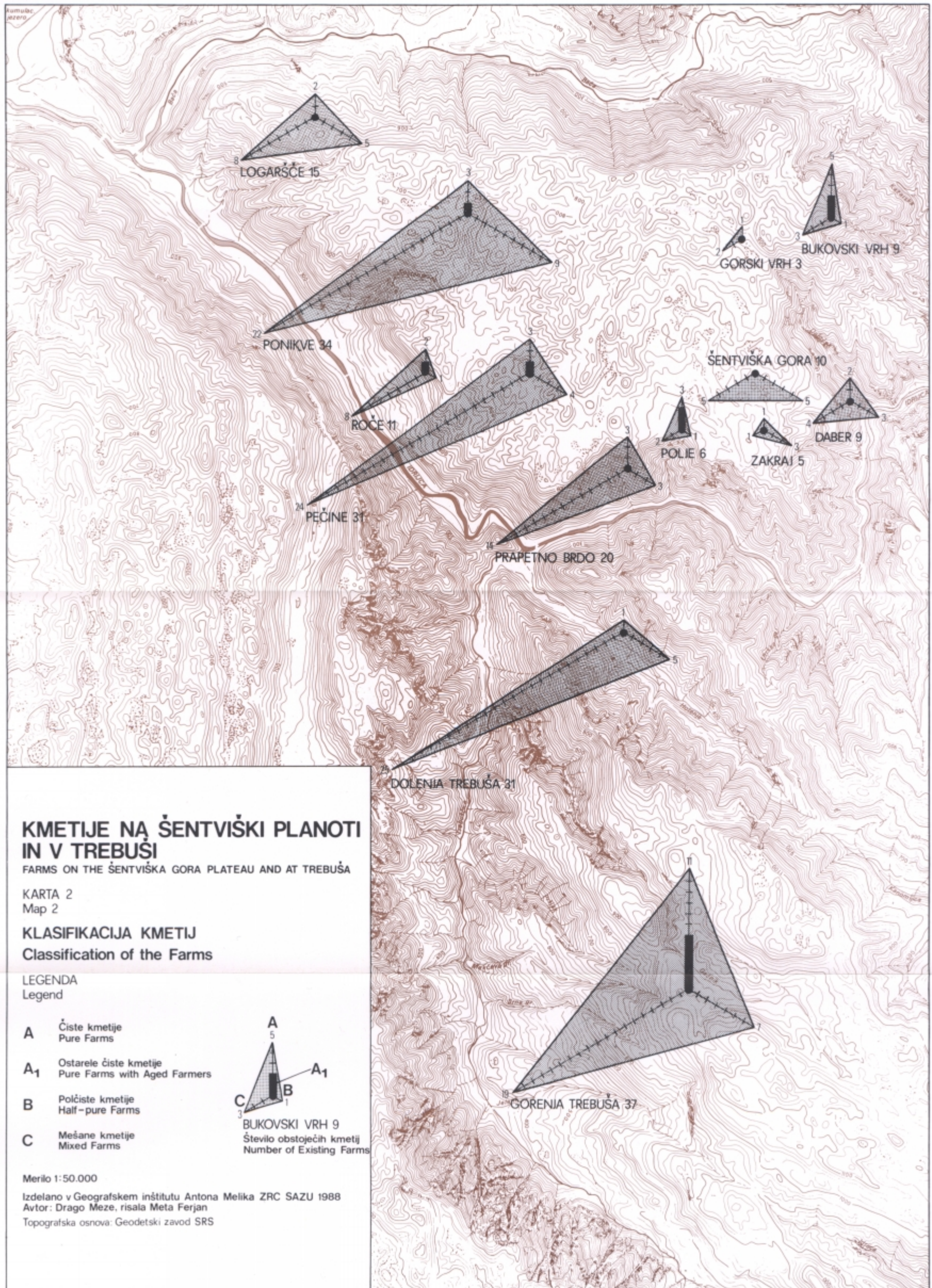

- 1 Prospektivne kmetije
Prospective Farms
- 2 Potencialne kmetije za opustitev
Potential Farms to be Abandoned
- 3 Znale opuščene kmetije
Known abandoned farms
- 4 Neuvrščene kmetije
Farms not Classified

Merilo 1:50.000

Izdelano v Geografskem inštitutu Antona Melika ZRC SAZU 1988
 Avtor: Drago Meze, risala Maruša Rupert
 Topografska osnova: Geodetski zavod SRS

KMETIJE NA ŠENTVIŠKI PLANOTI IN V TREBUŠI

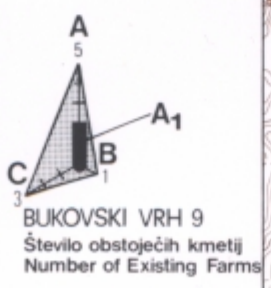
FARMS ON THE ŠENTVIŠKA GORA PLATEAU AND AT TREBUŠA

KARTA 2
Map 2

KLASIFIKACIJA KMETIJ Classification of the Farms

LEGENDA
Legend

- A** Čiste kmetije
Pure Farms
- A₁** Ostarele čiste kmetije
Pure Farms with Aged Farmers
- B** Polčiste kmetije
Half-pure Farms
- C** Mešane kmetije
Mixed Farms

Merilo 1:50.000

Izdelano v Geografskem inštitutu Antona Melika ZRC SAZU 1988
Avtor: Drago Meze, risala Meta Ferjan
Topografska osnova: Geodetski zavod SRS